

Samuel Czambel: Slovenské ľudové rozprávky II.

Slovenské ľudové rozprávky II.

Samuel Czambel

Digitalizátor: Michal Garaj, Miriama Mládková, Viera Studeničová, Lenka Konečná, Zuzana Babjaková, Daniela Kubíková, Nina Dvorská, Pavol Tóth, Ina Chalupková, Alena Kopányiová, Dorota Feketeová, Bohumil Kosa, Katarína Bendíková

Copyright © 2009 Zlatý fond denníka SME

Tento súbor podlieha licencií 'Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 2.5 License'. Viac informácií na <http://zlatyfond.sme.sk/dokument/autorske-prava/>

Pôvodná publikácia	ii
Krvížižnivý pán	4
O husárovi, čo hľadal pravdu	5
Pán a sedliak	8
Hvezdár, doktor a hodinár na dedine	9
Hádka	10
O prešibanom sedliakovi	11
Cigán fiškálom	12
O klamárovi	13
O Múdrej dievke a starom sluhovi	14
Najmúdrejšia sestra	16
Tri dobré rady	18
O pánovi, čo vyháňal čerta	19
Pieseň o ukradnutom bujačikovi	21
Smiech z pohrebnej kázne	22
Najväčšie cigánstvo	23
O princovi Mudrochovi, čo sa učil kradnúť	25
Ľstivá žena	30
O prešibanom kráľovskom synovi	31
Tri sestry medzi zbojníkmi	33
O smelej žene, čo oklamala zbojníkov	36
Mlynárova dcéra a dvadsaťštyri zbojníkov	37
O maliarovi, čo myseľ maľoval	39
Žobrákova cesta do neba	41
O potrestanej pyšnej dievke	42
Či sú hlúpejší ľudia na svete	45

Pôvodná publikácia

Samuel Czambel. *Slovenské ľudové rozprávky*. SVKL. Bratislava. 1959. 395. . Jozef. Minárik. zostavil výber a napísal štúdiu. . Marianna. Prídavková. pripravila edične a napísala poznámky. . Dr. Ondrej. Mrlian. rediguje. . Dr. Jozef. Felix. redakčne pripravil tento zväzok. . Zlata. Dôňčová. korigovala. . Zlata. Maderová. technická redaktorka. .

Bibliografické poznámky

Slovenské ľudové rozprávky zo zbierok Sama Czambla.

Vyšlo v Slovenskom vydavateľstve krásnej literatúry ako 52. zväzok Hviezdoslavovej knižnice, ktorú rediguje dr. Ondrej Mrlian spolu s Hviezdoslavovou spoločnosťou.

Poznámky a vysvetlivky

Slovenské ľudové rozprávky, ktoré na rozhraní 19. a 20. stor. zozbieral S. Czambel, boli dosiaľ prístupné len pre odborníkov. Rozprávky, zapísané vo východoslovenskom nárečí, vydal sám zberateľ ako textovú prílohu vo svojom jazykovednom diele *Slovenská reč a jej miesto v rodine slovanských jazykov*, Martin 1906 (§ 115 — § 237 na str. 209 — 476). Niekoľko z nich (8) literárne preštylizoval Jozef Horák a pripojil ich k svojmu vydaniu *Prostonárodných slovenských povestí* Augusta Horislava Škultétyho a Pavla Dobšinského (IV. zväzok, Martin 1948, 147 — 215). Z pôvodného rukopisu je známych len niekoľko textov (5) v Czamblovej pozostalosti v archíve Národného múzea v Martine. Czamblove rozprávky, zapísané v stredoslovenskom nárečí, uverejnil temer všetky v pôvodnej nárečovej podobe podľa Czamblových rukopisov Jiří Polívka v päťzväzkovom diele *Súpis slovenských rozprávok*, Martin, I, 1923; II, 1924; III, 1927; IV, 1930; V, 1931. Náš výber sa opiera o Czamblovo vydanie a o celú rukopisnú pozostalosť, ktorej väčšinu (115 rozprávok) opatruje Literárny archív Matice slovenskej v Martine. Niekoľko rozprávok (8), ktoré nepoznal Polívka, je v archíve Národného múzea. Polívkovo vydanie, v ktorom na niekoľkých miestach ide o nesprávne čítanie rukopisu, sme použili ako kontrolný text.

Výber z rozprávok zozbieraných Czamblom sprístupňujeme v čitateľskom vydaní. Preto sme nárečové texty prepísali do dnešnej spisovnej normy, pričom sme ponechali všetky štylistické znaky rozprávkového, a pokiaľ bolo možné, aj ľudového hovorového jazyka. Väčších zásahov do textu, i to zväčša len vo východoslovenských rozprávkach, bolo málo. Opravovali sme len zrejme vecné a myšlienkové omyly a štylistické nezrovnalosti, ktorých sa dopustili rozprávači. Tieto ojedinelé zásahy do textu uvádzame v poznámkach, v ktorých sú aj údaje o rozprávačoch, o rozprávkach (Czamblovo vydanie v *Slovenskej reči* označujeme: Czambel §, strany; Polívkovo vydanie Czamblových zápisov: Polívka, zväzok, strany) a prípadné vecné vysvetlivky. Prirodzene, názvy rozprávok — okrem rozprávok *Tri priadky*, *Psota a Hvezdár*, *doktor hodinár na dedine* — sme utvorili sami. Pri vymenovaní textových úprav sa obmedzíme len na tie najpodstatnejšie.

V pôvodnej podobe nechávame archaický vok. typu *kráľu*, *mužu*, *husáre*, *ženo* popri *kráľ*, *muž*, *husár*, *žena* a inštr. mužských podstatných mien typu *za braty*, *za mládenci*, *koláči* popri *za bratmi*, *za mládencami*. Pri ženských podstatných menách sme však inštr. upravovali, napr. *so sani* > *so saňami*. Pre emocionálnejšie zafarbenie nechávame prisvojovacie zámená typu *tvoj*, napr. *musíš nás do tvojej záhrady pochovať*, podobne prisvojovacie väzby typu *za tvojho dieťatino zdravie* a iné staršie väzby, napr. *vejmeno*, *pošla ťarchavá* ap. Nechávame aj onikanie, tvary sponového slovesa *jest*, *nejest* v sg. i pl. a formy nárečového slovesa *tájst*. Nemeníme ani príslovky typické pre hovorový štýl a pripúšťané spisovnou normou, napr. *dnuka*, *dneska*, *vonka*, *tuná*, *tadnu*, *naostatku*, *kus*, *just*, *akurát*, a z toho istého dôvodu aj niektoré spojky, napr. *kremä*; spojkové dvojice, obvyklé v hovorom štýle, napr. *že ako*, *že prečo*, meníme podľa úprav vydavateľstva na *ako*, *prečo* ap. V lexike nechávame nárečové slová, ktoré pôsobia v kontexte expresívne alebo sú využité synonymicky, napr. vlastné mená: *Macej*, *Slnokráľ* (popri *Slnkokráľ*), *Luciper*, *Nikdzevaroš*, názvy jedál: *papcún*, *vakarovík*, *opresok*, tvary slova *princezná* (*princeza*, *princezka*, *princka*), *blacha* (zámka), *násilky* (nasilu), *opomenúť sa* (ohlásiť sa) a i. Z rovnakých dôvodov, no aj z dôvodov všeobecného územného rozšírenia nemeníme ani cudzie slová udomácnené v nárečovom a hovorovom štýle, z ktorých najčastejšie sú: *regiment*, *persóna*, *špacírka*, *frústik*, *próba*, *flinta*, *štangľa*, *luft*, *kelner*, *gver*, *cušpajz*, *choseň*, *študírovať*, *košтоваť*, *vartovať*, *štrikovať*, *došikovať*, *meldovať*, *richtovať*, *špásovať*, *šusterský* ap. Napokon tvary *frústik*, *frištik*, *frištuk* zjednocujeme na *frústik*, podobne *gang*, *gánk* na *gánok*, *luft*, *lucht* na *luft* ap.

Podľa dnešnej spisovnej normy upravujeme pravopisné odchýlky, interpunkciu, členenie textu do odsekov a hláskoslovné nárečové zvláštnosti, napr. *ač* > *až*, *ništ* > *nič*, *nakrátce* > *nakrátko*. Väčšiu úpravu v hláskosloví si vyžiadali zrejme východoslovenské texty, odlišnejšie od spisovnej normy ako

stredoslovenské texty, napr. *kdze* > *kde*, *bulo* > *bolo*, *cali* > *celý*, *išol* > *išiel*. V skloňovaní upravujeme gen. a akuz. sg. typu *toho stroma* na spisovný tvar *ten strom*. Prídavné mená typu *peknô* meníme na *pekné*. Východoslovenské zámeno *ten*, *ta*, *to*, *toten (tot)*, *tota*, *toto* upravujeme podľa spisovnej normy na *ten*, *tá*, *to*, resp. *tento*, *táto*, *toto*, podobne všade rozšírené zámeno typu *jaký* na *aký*. Archaickú formu pomocného slovesa v 3. osobe pl. *sa* upravujeme na *sú*, podmienovací slovesný tvar *bych* na *by*. Nárečové tvary prísloviak, ktoré podstatne narúšajú spisovnú normu, upravujeme, napr. *naspak* > *naspäť*, *s'tato* > *stadeto*, *friško* > *rýchlo*, *furt* > *ustavične*, *chochli* > *klokotom* ap.; *jak*, *jako* upravujeme na *ak*, *ako* (*ak* v časovom význame na *ako*). Predložku *s* v inštr. odstraňujeme podľa dnešného úzu, napr. *š'lahol ho s tým prútom* > *š'lahol ho tým prútom*, a naopak, v iných prípadoch ju dopĺňame, napr. *veľkou radosťou* > *s veľkou radosťou*. Nárečové predložkové väzby, ktoré majú v spisovnom jazyku iný význam, prispôsobujeme spisovnej norme, napr. *o čo prišiel* > *po čo prišiel*, *na bráne* > *v bráne*, *preň* > *poň*, *do domu* > *domov*, ap. Tak isto upravujeme spojky, najmä v textoch východoslovenského nárečia, napr. *ta* > *tak*, *a*, *nuž*, *ale* alebo *i* > *i* (najmä vo význame *aj*), a ap. V lexike cudzie slová, ktoré sú územne málo rozšírené alebo ktoré sa pociťujú ako vulgarizmy, upravujeme. Takýmito výrazmi sa hemžia najmä východoslovenské texty. Najčastejšie sa vyskytujú tieto slová: *burk* > *zámok*, *varoš* > *mesto*, *valal* > *dedina*, *grati* > *šaty*, *kalap* > *klobúk*, *harnad'*, *hadnad'* > *zbojnícky kapitán*, *lanc*, *lancuch*, *lancuški* > *reťaz*, *retiazky*, *inaš* > *sluha*, *šif* > *lod'*, *kávéház*, *kávéhauz* > *kaviareň*, *kavehauznik* > *kaviarník*, *trakterňa*, *traktirňa*, *traktira* > *hostinec*, *trakternik* > *hostinský*, *trakta* > *hostina*, *parsún*, *parsún* > *podoba*, *glieda*, *glejd*, *glejt* > *šik*, *kišasoňa*, *kišasonka* > *slečna*, *slečinka*, *folti*, *falatok* > *kusy*, *kúsok*, *šlosiar* > *zámočník*, *štróf* > *trest*, *rimski* > *rýnsky*, *kerta* > *záhrada*, *urlab* > *dovolenka*, *kapura* > *brána*, *plac* > *miesto*, *vimentovac* > *vyslobodiť*, *zvodlovať* > *vyzradiť*, *štrofac* > *trestať* a i. Ostatné cudzie slová, ktoré nahrádzame spisovnými, sa vyskytujú ojedinele: *bart* > *sekerá*, *batar* > *koč*, *bešlajdigung* a *frgáterunk* > *rýchly nástup*, *birtok* > *majetok*, *bokolov* > *súdok*, *borravaló* > *prepitné*, *botoš* > *kapec*, *burgar* > *konšel*, *cimra* > *izba*, *črajcha* > *čiará*, *dada* > *varovkyňa*, *danšif* > *parolod'*, *feršlog* > *súsek*, *fiam* > *môj synu*, *firer* > *veliteľ*, *fošter* > *horár*, *fujtáš* > *náboj*, *gargal'a* > *krhla*, *gvalt* > *násilie*, *hantuch* > *šatka*, *hašpel'* > *kolovrátok*, *help* > *porisko*, *hernadle* > *ihlice*, *hofdáma* > *dvorná dáma*, *inzula* > *ostrov*, *kabel* > *vedro*, *kiflik* > *rožtek*, *kig'l'a* > *sukňa*, *kisňa* > *debna*, *leňunk* > *žold*, *míneš* > *črieda*, *oriaš* > *obor*, *padláš* > *povala*, *pagňét* > *bajonet*, *pajtáš* > *kamarát*, *rabkapitan* > *zbojnícky kapitán*, *rätóp* > *hrniec*, *ristung* > *výzbroj*, *sabol* > *krajčír*, *sulak* > *stĺp*, *šoudar* > *šunka*, *šparga* > *motúz*, *šporne* > *ostrohy*, *štok* > *poschodie*, *štrejchnuc* > *čiarknuť*, *šus* > *strela*, *švajlena* > *ševkyňa*, *tist* > *dôstojník*, *tou*, *tov* > *rybník*, *urfí* > *mladý pán*, *vachkomandant* > *veliteľ stráže*, *varga* > *gamba*, *varštak* > *dielňa*, *zajda* > *batoh*, *avandžirovac* > *postupovať*, *biztatovac* > *ubezpečovať*, *konfuzovat* > *zúfať*, *pošatovac* > *prejsť*, *pucovať* > *čistiť*, *ranžirovac* > *zoraďiť sa*, *rozflancovac* > *otvoriť*, *štrajcac* > *dohadovať sa*, *talovac* > *deliť*, *vyrazovac* > *vykresliť*, *zaflancovac* > *zatvoriť*, *foštrovski* > *horársky*, *kalapošski* > *klobučnícky*, *segén*, *segiň* > *úbohý*, *sabolski* > *krajčírsky*, *somorni* > *smutný*, *štrofani* > *trestaný*, *friško* > *rýchlo*, *furt* > *ustavične* ap. Pomerne najmenej sme zasahovali do syntaxe. V niektorých prípadoch, najmä vo východoslovenských textoch, upravujeme veľmi neprírodný slovosled (ide najmä o nezvyčajné umiestenie zvrtných a osobných zámen), napr. *Išče jomu še večar calkom névidzeu* > *ešte sa mu večer celkom nevidel*, *jak Janko ho vidzeu* > *ako ho Janko videl*. Vo východoslovenských textoch napokon vkladáme do predikátu sponu, napr. *ja tu tebe veľo roki čakala* > *ja som ťa tu veľa rokov čakala*, *co ti še naučel* > *čo ty si sa naučil*, *vi mojho brata dzeci* > *vy ste môjho brata deti*, *ešče daleko tote princezi* > *ešte ďaleko sú tie princezy* ap.

Krvižiznivý pán

¹

Bol v dedine jeden pán. Mal veľkú radosť, keď mohol dievča dostať a pustiť ho do ohrady pred divého koňa, aby dievča rozšliapal. Dal tak moc dievčat mordovať. Prišlo na jednu matku, čo mala aj dcéru aj syna. Horko oni nariekali, keď už bol poriadok na tú dcéru. Brat povie:

„Neplačte, mama, ani ty, sestra, ja pôjdem za teba umrieť. Dáš mi tvoje šaty, oblečiem si ich, a nebojte sa, neplačte, kým sa vrátim.“

Oblekol sa do tých ženských šiat a povedal:

„Uvidíte, čo so mnou bude!“

Prišiel pred toho krvižiznivého pána. Strčili ho hneď do ohrady a pustili toho divého koňa. Všetci páni sa dívali na to, čo sa s ním porobí.

Kôň beží dookola ako čert. Ako videl postavu dievčaťa, zaprskal ňucháčom a beží. Dievča sa hodí chytro o zem a — divý kôň ho preskočil. Kôň, rozhnevaný, ešte väčšmi behal dookola. Preoblečený mládenec sa mu v behu na chrbát vyhodil a cválajú dookola po tej ohrade. Kôň ho nemohol zhodiť zo seba. Až napokon preskočil ohradu, a hybaj vo cval po poli! Naraz na maras² napadol a strepal sa do marasa, čo nemohol von vyskočiť. Pán sa rozhnevaný díval na to, dal si osedlať jednu paripu, poď za nimi! Ale i on tam trafil, i sám sa zamoril do toho marasa, a to ešte hlbšie. Všetci sa tomu tešili v dedine, že ten krvižiznivec viac nevyšiel na svet.

Ale ten mladý človek sa vyslobodil.

Tak Pán Boh tresce bezbožníkov.

¹Jozef Mateides, 83-ročný, z Partizánskej Ľupče (Nemecká Ľupča; Liptov), 25. októbra 1905. Polívka V, 340.

²maras (z nem.) — barina, bahno

O husárovi, čo hľadal pravdu

1

Bol jeden husár, chudobnej matky syn. Už dvanásť rokov mal vyslúžené, on zo svojho žoldu vždy grajciare odkladal, čo svojej chudobnej materi a otcovi posielal. Už mal i pre seba pár grajciarov naskladaných.

Dozvedel sa jeden lajtnant² o jeho peniazoch. I prišiel k nemu a prosil od neho požičať. A on mu požičal, koľko mal. Lajtnant kázal nikomu o tom nepovedať, že na druhý mesiac mu to vráti. Lajtnant nie o mesiac, ale ani o dva mesiace mu nevrátil. A keď husár prosil od neho peniaze, tak ho dal lajtnant do raportu, a povedal tam lajtnant, že od husára si ešte nikdy nepožičal. Kapitán husárovi povedal:

„Či nevieš predpisy vojenské, že neslobodno, žeby vojak vojakovi požičal?“

Kapitán dal husárovi päťadvadsať palíc. To husár ťažko znášal; odkedy je pri vojsku, ešte nikdy trestaný nebol, a teraz za svoje vlastné peniaze tak pokutovaný bol. Dal sa zapísať do raportu pred pána majora. Major mu tak odpovedal ako i pán kapitán a dal mu poznovu vyňať, teraz už tridsaťpäť palíc. Husárovi ešte nebolo dosť, dal sa do raportu zapísať pred pána obersta.³ Ako prišiel pred pána obersta, pán oberst mu odpovedal, čo pán kapitán a pán major mu povedali, to je dobre:

„A tak i teraz budeš pokutovaný!“ A dostal teraz štyridsaťpäť palíc.

Husár z veľkého žiaľu, že nikde pravdu nenašiel, vzal svojho koňa, osedlal ho a vzal svoju celú výzbroj a sadol na koňa a utiekol do jedného lesa. Zatlkol si v lese kolíček a koňa uviazal. Svoj mundúr zložil na zem a vytiahol svoju šabl'u a stál vartu pri ňom.

Kráľ dal poľovačku veľkú v tom lese urobiť. Kráľ poblúdil, odišiel ďaleko od svojich ofícierov a prišiel až k tomu husárovi a povedal mu:

„Šťastie ti bože daj, husáru, čo ty tu robíš?“

Husár sa pýtal kráľa:

„A ty tu čo, jager, robíš?“

Povedal, že zblúdil.

„A ty, husáru, čo v lese robíš, že pri svojom mundúre vartu stojíš?“

Odpovedal husár jágrovi:

„Či ty nevieš, že ten mundúr je kráľovský, tak ja musím naň pozor dať?“

Potom husár rozprával:

„Ja som slúžil dvanásť rokov. Nikdy som nemal žiadneho trestu, až teraz na starosť musel som utiecť z vojska. Nemal som tam nijakej pravdy. Zo svojho vlastného žoldu som grajciare skladal. Jeden lajtnant si odo mňa tie naskladané peniaze vypožičal a keď som ja ich od neho pýtal, on mi ich odtajil, ešte ma do raportu dal pred pána kapitána! Kapitán mi dal päťadvadsať palíc, že ja viem predpisy vojenské, že neslobodno jeden druhému požičať. Ja som sa s tým dal zapísať do raportu pred pána majora, že azda tam nájdem pravdu. Pán major tak mi súdil, ako i pán kapitán. Zas som sa dal vpísať do raportu, pred pána obersta, ale i pán oberst tak mi súdil ako pán kapitán a pán major. Pán oberst mi dal tiež štyridsaťpäť palíc. A tak som nikde nenašiel pravdu.“

Ako sa oni dohovárali, tak sa už zmrkalo. Pýta sa jager husára:

„Bratu husáru, kdeže sa teraz podejeme, keď sme v takom veľkom lese?“

Husár jágrovi povedá:

„Pod', bratu, a sadni na koňa, bo ja viem, že ťa nohy bolia. Ja som sa už dosť za dvanásť rokov na koni nasedel!“

Jager na koni, husár popri koni išli ďalej po ceste, nie z lesa, ale do väčšieho lesa. A celkom nemohli vyjsť. Husár vyšiel na jeden strom a pozeral, či dakde svetlo neuvidí, a uvidel jedno malé svetlo. Šli prosto k tomu svetlu a to bola tam jedna živánska chyža medzi veľkými

¹Jozef Sebeščak, 70-ročný, z Kendíc (Šariš), 21. júla 1905. Czambel § 163, 324 — 327.

²*lajtnant* (z franc.) — poručík

³*oberst* (z nem.) — plukovník

horami v jednej doline. A prišli tam. Nebolo tam ešte nikoho, len jedna dievčeka, čo živáňom jest' varila. Ona im povedala, že sú nešťastliví, keď tam prišli, bo tam sú živáni, štyriadvadsiati.

„Stadeto odíd'te, keď chcete živí byt'!“

Ale husár na to nič nedbal, len dievke povedal:

„Keď máš dačo hotové, daj nám, nech zjeme, bo sme lační!“

Len čo dačo zjedli, už živáni prišli a pýtali sa dievky, či dačo niet nového. A povedala im, že dvaja vojaci sú tu. A živáni prišli do chyže a privítali hostí. A rozkázali si živáni večeru.

Po večeri pýtali sa tých dvoch vojakov, akú oni večeru chcú. Oni povedali, že oni sú už po večeri. Ale zbojnícky kapitán im povedal, že on sa nepýta na jedenie, ale na smrť a na život. Husár odpovedal:

„Čo sa na nás strojíte? My sme od vojska utiekli a o vás sme sa dozvedeli, tak my sme k vám prišli za kamarátov!“

Odpovedal zbojnícky kapitán:

„Keď ukážete dobrý figel', tak budete naši kamaráti!“

Odpovedal husár:

„Či máte štyriadvadsať flášiek? Nalejte do nich vína a to víno do jedného hrnčeka zlejte, nech sa varí a ja ho horúce vypijem!“

A keď to víno vrelo, dal doňho popola a soli. Keď už bolo hotové, živáni sedeli pri stole. Husár ho vzal do dvoch rúk a povedal im:

„Pozerajte na mňa, ako ho ja vypijem!“

A povedal ešte:

„Bože vám daj zdravie!“

Ako oni na neho pozerali, on sa rozohnal a všetkým im oči vyparil.

Vtedy hrnček odhodil a vzal svoju šabl'u a tak im hlavy postínal. A jáger v kútiku sedel, bo sa veľmi bál. Prišlo ráno, posiel jáger do mesta po voz, bo v chyži živánskej bolo veľa bohatstva, zlata, striebra. Pýtal sa jáger:

„Kde ho podejeme, to bohatstvo? Či sa podelíme, či ho kráľovi dáme?“

Husár odpovedal, že to patrí kráľovi. Poslal jágra po vozy vojenské, žeby prišli po ten majetok. Tak prišiel jáger s vojakmi k chyži zbojníckej a tak zobrali všetko, čo tam bolo. S tým šli do mesta, kde kráľ býval. Jáger husárovi povedal:

„Ja idem napred to oznámiť kráľovi, a ty pomaly k bráne za mnou!“

Jáger, kolo ktorej varty šiel, každej rozkázal, ako husár s vozmi tade pôjde, žeby mu do gverov volali.⁴ Husár došiel. Ako počul, že mu varty do gverov volajú, dal každej varte pár dukátov na pálenku. Keď prišiel husár pred zámok kráľovský, vyšiel mu kráľ v ústrety a pýtal sa ho:

„Čo tam je v tých vozoch, husáru, nového?“

Odpovedal mu husár, že zvíťazil tejto noci nad štyriadvadsiatimi živáňmi, že ich pomordoval a ich majetok vezie kráľovi. Kráľ sa ho pýtal, či mal pri sebe svedka dajakého.

„Najjasnejší kráľu, mal som jágra jedného, ale kdesi odišiel odo mňa. Tu ho ja čakám, ja neviem, kde je.“

S tým kráľ dal rozkaz oficerom svojim, žeby peniaze do kasy oddali a husára vzal so sebou do zámku. A posadil ho k sebe, k stolu svojmu. Tak vtedy pred všetkými generálmi vyhlásil ho za najstaršieho generála. Ale husárovi predsa nebolo po vôli, že jáger pri ňom nie je. Kráľ preto posiel do druhej chyže a obliekol sa do jágerských šiat a prišiel k husárovi a povedal mu:

„Či ma poznáš?“

„Ty si jáger!“

Ale kráľ ukázal mu kríž na prsiach a husár povedal:

„Ty si jáger, ty si kráľ!“

⁴do gverov volať — dávať na počtu zbraň

Kráľ mu dal svoju princeznú za ženu. A ten regiment, v ktorom husár slúžil, dal mu pod moc, žeby s ním robil, čo chce.

Husár vydal rozkaz regimentu svojmu, žeby vojaci vyrukovali pred neho. Keď už regiment vyrukoval, husár, ako najstarší generál, ho vizitíroval⁵ a vojakom poďakoval, že je všetko dobre, ale ofícierov všetkých na stranu zobral a tak najprv lajtnantovi, tomu, ktorý si od neho peniaze požičal, smrť prisúdil. Kapitánovi rozkázal šablú dolu zložiť a tomu kaprálovi, ktorý mu päťadvadsať na zadok bil, kapitánsku službu dal. A tomu kaprálovi, ktorý mu tridsaťpäť dal, majorskú službu daroval. A majora vyhnal z vojska. To isté i pánovi oberstovi sa stalo ako i majorovi. Prečítal im list, čo on je za generál, že on je ten husár starý, ktorý slúžil za dvanásť rokov a nevinne bitý bol. S tým sa rozlúčil s dobrými ofíciermi a navrátil sa do zámku kráľovského a žil až do smrti pri kráľovi v dome jeho.

⁵vizitírovať (z lat. a nem.) — prehliadať, prezeráť

Pán a sedliak

¹

Bol jeden veľký pán. Mal toľko majetnosti, že nevedel, čo mal s ňou robiť.

Mal jeden zlatý hintov — taký, čo len po stole vozia. Dal zavolať k sebe jedného sedliaka:

„No ty, sprostý sedliaku, či si ty voľakedy videl takú drahú vec, ako je toto?“

„Videl, pane, ešte aj drahšiu! Drahší je v máji mesiaci jeden dážď pre celý svet, ako ich koč!“

¹Ján Králik, 70-ročný, z Litavy (Hont), 14. júla 1903. Posiaľ neuverejnený rukopis z pozostalosti S. Czambela v Národnom múzeu v Martine.

Hvezdár, doktor a hodinár na dedine

1

Zriekli sa tí traja, že pôjdu do vrchov, tam po salašoch a dedinách, medzi sprostými ľuďmi šťastie skúšať.

Keď išli, svietilo slnce a hrialo, až to lístie od horúčosti vädlo, a len tak sa im z kečky kadilo, a smäd mali veľký. I radi teda boli, keď došli k jednému džbaru,² z ktorého čerstvá vodička kľokotom vyvierala. Tam si v tóni pod strom posadali a dýchali pri speve vtáčeniec a ihraní všakovitých zviereniec. Iba keď ti tu spoza medze vyskočí s krdľom rozohnatý valach, a ten, ako zazrel pocestných, s krikom na nich:

„Taže skôr,“ volal, „utekajte a nemeškajte, bo vás hneď príval zachytí!“

Na nebi, tam medzi vrchmi len náúzko ponad hlavou otvorenou, nebolo vídať ani mráčika.

„Tebe je vari v hlave mračno alebo sa ti nebodaj rozum čistí. Kde — čo? Ved’ nieto ani obláčika, ani márneho znaku na dážd’!“ porúhal sa valachovi hvezdár, dívajúci sa zatiaľ cez akúsi cievku na všetky strany do neba.

„Ba, bist’ubohu, verte mi, keď vám, aha, hľad’teže, ten cap tak bekoce a chvostom nespokojne mrdá, to vám je istý znak, že sa hrmavica blíži,“ riekol a „š-šš! prč!“ s krikom preč uháňal.

Vysmievali sa z neho, sprostého blázna, ale nestačili prejsť pár krokov, tu ti hrom udrie, víchor zahučí, sa zotmie, a vtom počali padať kropaje ani žaludy také. Napokon spustil sa dážd’, len sa tak lialo z oblakov. Do nite zmoknutí, a v tej tvrdzi od chôdze celí utrmácaní, s horkou núdzou dodriapali sa do najbližšieho stavania. Chudobní obyvatelia vďačne prijali a privítali hosťov, mali žiaľ nad nimi, neborákmi nevoľnými. Dali sa im osušiť, a čo mali, tým ich ponúkli: chlebom a mliekom. Ale z toho, čo na ceste vystali v tej nemelčici,³ zle im prišlo, aj hvezdárovi, aj hodinárovi, prvšiemu ťažoba a druhému štipanie v žalúdku.

„Dobre, že ma je tu!“ ohlásil sa doktor a dával prechoreným kvapky a ešte dačo inšieho užívať, ale to všetko nič neosožilo, a teda, čože robiť, museli zavolať babu. Nuž a tá s božskou pomocou obom spomohla.

Bolo už dosť neskoro v noci, i spytovali sa, keď k sebe prišiel, hodinára, koľko je hodín. Ale v tom daždi presiakli mu hodinky a zastali, nuž nevedel hodinár, koľko je hodín.

A vtom kohút na pôjde zaspieval.

„Prvý raz hlási kohút, hodina z polnoci,“ ozve sa domáci hlas.

Po čase opäť zaspieval kohút.

„Hodina druhá,“ zase sa ozval domáci hlas.

Na tretí spev kohútí už domáci vstávali.

„No, páni,“ prerečie jeden z tých troch, „už vieme, koľko bilo! Daromná tu naša hodina! Tu z nás, kde je cap hvezdárom, baba doktorom a kohút hodinárom, tu z nás nič!“

I vrátili sa, odkiaľ boli prišli, do mesta.

¹Rozprávku prebral Czambel z Národných novín 1894, č. 17, je z Priechodu (Zvolen). U Polívku V, 12 iba obsah.

²džbar — drevená nádoba na vodu

³nemelčica — pľušť

Hádka

¹

Mala jedna žena muža v árešte, tak ho chcela vyslobodiť. A nemala peňazí. Tak išla do mesta, že bude prosiť milosť od pánov. Na ceste našla jednu konskú hlavu, v nej sedem vajec. Sama nevedela, načo jej to dobré bude, a vzala ju. Tak prišla k pánom a prosila pánov, žeby jej muža pustili. A páni jej povedali:

„Keď nám takú hádku odhádneš, čo my ju nebudeme vedieť, tak ti ho pustíme!“

Tak ona im zahádala:

„Išla som, našla som: sedem živých, umretého, vzala som, a ja som, ôsma som, deviateho vyslobodiť chcela som!“

Tak páni hádali, čo to také, a nemohli odhádnuť. Tak jej povedali:

„Odhádni nám sama a muža ti prepustíme!“

Tak ona im ukázala tú hlavu konskú, v ktorej bolo sedem vajec, a povedala:

„Išla som, našla som: sedem živých, umretého, vzala som, a ja som, ôsma som, deviateho vyslobodiť chcela som!“

Páni sa podrobili a jej muža vydali, bo ho hádkou vyslobodila.

¹Mária Šimová z Margecian (Spiš), 20. júna 1905. Czambel § 129, 240.

O prešibanom sedliakovi

¹

Zišli sa dvaja kmotrovia. „Kmotre,“ jeden k druhému, „ej, u nás je zle, poďme do Ameriky!“
Druhý vravel:

„Radšej pôjdem do Pešti. Tam tiež dobre platia!“

Jeden pošiel do Ameriky a druhý do Pešti. Prišiel do Pešti, obzeral sa po veľkých domoch, uvidel tam ľudí navrchu. Tak si myslel a sám k sebe vravel:

„Ako tí tam vyšli, ani drabiny nevidno!“

Tí zvrchu na neho volali:

„Čo by si chcel?“

On odpovedal, že robotu. Tak ho volali k sebe. On povedal:

„Ako tam vyjdem, keď ani drabiny niet?“

Oni mu ukázali, žeby vošiel dnuka do brány a hore schodmi žeby vyšiel. Prišiel až k nim na druhé poschodie. Tí páni mysleli, že so sprostým Slovákom majú do roboty. Pýtali sa ho, čo by chcel. On povedal, že robotu. Oni mu povedali, že mu robotu nedajú, ale že peniaze mu dajú. Tí páni položili dvesto zlatých, že keď im odhádnú jednu hádku, tak bude jeho dvesto zlatých. Ale on povedal, že on len na robotu prišiel, nie na hádky.

„Ale predsa, keď odhádaš, tak tvojich bude dvesto zlatých!“

„No tak zahádajte!“

„Povedz nám, ako vysoko je do neba?“

„No len to? Tak ako od neba k zemi.“

„Pravdu máš. Tvojich je dvesto zlatých. Ale odháďaj nám ešte jednu hádku, dáme ti štyristo zlatých. Povedz nám, kde je svetu prostriedok?“

„No tak len to? Tak, kde sme! Keď neveria, nech idú pomerat!“

Vyhral. Tak už mal šesťsto zlatých. Nato povedal:

„Páni, ja som sem neprišiel na smiech do Pešti, ale na robotu. Ja ich peniaze nechcem, ale nech položia oni ešte šesťsto zlatých, aj ja tých šesťsto zlatých, čo som ja vyhral, teraz tretí raz oni mne nech odhadnú, čo ja zahádam!“

Položili tí páni šesťsto zlatých, aj on tie, ktoré mal vyhraté, a tak im zahádal:

„Páni, nech mi odhadnú, ako môj kmotor sa písal, čo ma do Pešti na zárobok poslal?“

Jeden na druhého pozeral, ale odhadnúť nevedel. Tak vzal peňazí dvanásťsto zlatých, čo ľahko zarobil a povedal:

„Nech zostanú zdraví!“

Prišiel domov, tak sa chválil, že on viacej zarobil v Pešti pri pánoch rozumom, ako jeho kmotor v Amerike zarobí v zlatých baniach kopáčom.²

¹ Andrej Kvaka z Postrednevsí, bytom v Maloveske (Šariš), 22. júla 1905. Czambel § 167, 331 — 332.

² kopáč — druh motýky

Cigán fiškálom

1

Bola jedna matka a bývala vonka z dediny a mala jedného chlapca, a chodil do školy. A tam bola krčma.

Ten chlapec išiel raz z domu bez fruštika hladný. Ohlásil sa v tej krčme a poprosil toho krčmára, žeby mu dal bez peňazí jednu žemľu a jedno vajce uvarené.

Potom už išiel do školy a dobre sa učil. Lúbil ho aj organista, aj kňaz veľmi; bol prvý žiak.

Tak ho kňaz dal učiť za kňaza, až ostal kňazom; A z kňaza potom aj biskup.

Už keď bol biskupom, išiel podľa tej krčmy na hintove, kde si bol dal to vajce uvariť.

Vošiel do tej krčmy a kočišovi dal vypiť a zajesť. Keď vyplatil za kočišovo jedenie, povedal ešte krčmárovi, že mu je on ešte voľačo dlžný. Krčmár hovorí, že nič už, že všetko vyplatil. Potom rozpovedal, že ostal dlžný, ako chodil do školy ešte, za jedno vajce a za jednu žemľu. Dobré. Krčmár potom prišiel do rozumu, rozpomätal sa.

Tak mu biskup vyložil za ten dlh desať zlatých. Ale krčmár nechcel prijať. Biskup mu dával päťdesiat zlatých. Krčmár ani to nechcel vziať ešte, lebo krčmár povedal:

„Z toho vajca by bola sliepka a tá sliepka by bola mala zas vajcia a z tých vajec zas sliepky...“

Tak nechcel prijať nič a dal ho na súd. Aj na súde tak porátali, ako krčmár rátal a narátali toho toľko, že biskupovi ani majetok dosť nebol. Aj ho odsúdili, lež biskup apeloval.²

Ide domov zo súdu. Vonka z dediny robil Cigán tehlu. Vybehol proti biskupovi a pýtal si troška močky. Biskup už bol veľmi zahútaný, aj naplašený. Cigán sa ho pýtal:

„Čo sú taký zahútaný, takú obyčaj oni nikdy nemali.“

Biskup hovorí:

„Daj mi pokoj, však mi ty v tom aj tak nič nepomôžeš.“

Cigán:

„Prosím ponížene, nech mi povedia, môžbyť, že im aj pomôžem.“

Biskup sa tam hanbil s ním rozprávať a zavola ho k sebe na večer domov. Večer mu biskup rozprával, ako sa s ním stalo. Tak mu Cigán hovorí:

„Prosím ponížene, to je ľahká vec. Nech si mňa dajú za fiškála zapísať a nech obnovia právo!“

Biskup privolil na to. Dal Cigánovi šaty ušiť pekné, aby si ich na ten čas obliekol, keď pôjde do práva. Ten čas aj prišiel, keď mali ísť na súd.

Biskup išiel sám na štvorke a Cigána-fiškála nechal doma. Tam čakali, prišla hodina desiata, a fiškála biskupovho ešte nikde nič. Už sa bál biskup, že nepríde, a páni už chceli ísť preč. Raz zaklope na dvere a prišiel dnu Cigán, taký roztrhaný, ako keď tehlu robil. Páni len oči vyvalili, ale biskup povedal:

„To je môj fiškál.“

Páni si posadali na stoličky a povedali Cigánovi:

„Kde si toľko bol?“

On im povedal tak, že mal veľmi pilnú robotu doma. Pýtali sa ho, akú. On im povedal tak, že varil hrach a že ho hneď aj sadil. A páni mu hovoria:

„Tvoj starý otec videl varený hrach sadiť!“

Cigán odpovedal tak:

„Ich starý otec to videl, aby z vareného vajca bolo kura voľakedy?“

Páni prišli do rozumu a uznali, že z uvareného vajca nemôže byť kura, a biskup vyhral právo a podržal svoj majetok, ako ho mal prv.

¹Michal Vajda, 30-ročný, z Kozároviec (Tekov), 12. mája 1903. Polívka V, 53 — 54.

²apelovať (z lat.) — odvolať sa k vyššiemu súdu alebo úradu

O klamárovi

¹

Bol jeden pán s paňou a mali jedného syna a ten syn umrel.

Išiel jeden človek hore mestom poskakujúci a to bol taký klamár. Zavolala ho pani do chyže a sa ho pýtala, čo on tak poskakuje.

„Nuž, ja som z neba spadol, tak by som zas tam chcel vyskočiť!“

Pani sa ho opýtala, či jej syna nevidel na tamtom svete, a ako mu je tam.

„Veľmi mu je tam dobre, v kancelárii píše, ale sa trápi, bo bál bude a nemá šaty šumné, ani peniaze.“

Tak sa ho pani opýtala, koľko by mu bolo treba peňazí na bál. On:

„Zo tristo zlatých sa mu pridá.“

Pani mu ich dala.

Prišiel pán domov, pánovi sa chválila, že jednému človeku dala tristo zlatých pre syna na bál do neba.

Pán povedá lovásovi:²

„Ktorý kôň najlepšie vie behať, toho mi osedlaj!“

Pán sadol na koňa, dohonil klamára pri jednom lesíku, ale klamárov chlapec pošiel už dopredu s vozom. Ten klamár mal klobúk položený na ceste a držal ho rukou pritisnutý. Pýtal sa ho pán:

„Čo ty tu robíš?“

„Ja tu zlatého vtáka držím!“

Pán povedá klamárovi:

„Čuješ, nevidel si tu jedného ísť na vozíku?“

Klamár:

„Nuž akoby nie?“

„Tak dám ti tohto koňa, žeby si ho ulapil a ja budem držať tvoj klobúk.“

Klamár na koni pošiel a sa nevrátil. Ako sa pán nemohol klamára dočkať, zdvihol klobúk, nemal pod ním nič. Zahrešil a povedal:

„To ti bol skutočný klamár!“

Príde domov k panej a sa žaluje:

„Oklamal teba, aj mňa oklamal!“

¹Juro Vavra, 61-ročný, zo Žirovíc (Abauj), 30. júla 1905. Czambel § 181, 352 — 353.

²lovás (z maď.) — koniar

O Múdrej dievke a starom sluhovi

1

Bol jeden princ a mal jedného sluha a ten sluha veľa rokov u neho slúžil, tak sa ho chcel už striasť, že bol starý.

Bol jarmok, a on, ten princ, mal ovce. Tak on tak povedal tomu sluhovi:

„Žeň ty tieto ovce na jarmok, ale tak, čo by si peniaze priniesol, i ovce nazad prihnal. Keď ty to neurobiš, tak ty zavesený budeš!“

On na ten jarmok išiel veľmi plačúci, bo nevedel, ako on to má urobiť. Jedna dievka chudobná išla tiež na jarmok, tak sa zišli, a sa ho pýtala:

„Čo ty, neboža, plačeš?“

„Ako by ja neplakal, keď som ja prihnal predať ovce a mi kázali i peniaze priniesť, i ovce nazad.“

Ona mu tak povedala:

„Neplač, neboj sa nič. Zavolaj si štyroch chlapov a ostrihaj tie ovce, a vlnu predáš. I peniaze prinesieš, i ovce nazad poženieš!“

A tak urobil. Ženie ten sluha tie ovce domov a princ stojí na gánku a povedá:

„Ako si urobil?“

„Nuž tu majú peniaze, i ovce, som ja nazad prihnal — ostrihané. Tak som to ja urobil!“

„Tak kto ti takú radu dal?“

A on mu tak povedal:

„Jedna dievka, čo bola na jarmoku!“

„Tak id' zas na jarmok, ja idem s tebou, a keď ty tú dievku nespoznáš tam, tak predsa zavesený budeš!“

Ako došli na jarmok, on dievku spoznal. Tak ten sluha svojmu princovi povedá:

„Táto to je!“

A princ sa pýtal:

„Odkiaľ si ty?“

„Ja som z tej a tej dediny.“

„A ako sa ty píšeš?“

„Ja sa píšem S konca na jazyku.“²

Tak princ i so sluhom pošli do jej chyže. Veľmi chudobná bola. Prišli oni tam, povedali jej „dobré poludnie!“ a pýtali sa jej:

„Čo robíš, nemáš nikoho, len sama si?“

„Mám ja i brata.“

„A kde je ten brat?“

„Pošiel na poľovačku.“

„A na akú to poľovačku?“

„Nuž na takú: čo nenájde, to prinesie, a čo nájde, to zabije, ani kožky domov neprinesie.“

„No a aké to sú zvieratá? Povedz, ty veľmi múdra si!“

„Nuž on na takú poľovačku pošiel, že išiel do záhrady vši zabíjať, bo on je veľmi chudobný. Tak ktorú zabije, tak ju nechá tam, ani kožky z nich neprinesie domov, a ktorú nenájde, tak ju prinesie domov. Taká je to poľovačka.“

Pošiel princ i so sluhom domov. Pobudli doma deň, dva dni, povedal princ sluhovi:

„Id' nazad k tej dievke, tak jej povedz: ak ona chce byť moja žena, žeby s tebou prišla. Ale nech príde nie holá, nie oblečená, nie lačná, nie syta, a nech nesie podarúnok i nepodarúnok, tak ona bude moja žena!“

Tak ona si zhotovila, prepytujem, jednu kozu, i jednu myš si našla. A obliekla sa do siete. Ide ona, ako sa obliekla, k tomu princovi, pri koze šla. Princ stál na gánku, tak tomu sluhovi:

¹Mária Sabovová, asi 55-ročná, z Koškoviec (Zemplín), 9. októbra 1904. Czambel § 200, 385 — 386.

²*Ja sa píšem S konca na jazyku* — nejasná narážka, možno slovný vtíp, súvisiaci s počiatočným písmenom rozprávky (S), t. j. „volám sa S(abovová), ktoré meno sa vyslovuje na konci (koncom) jazyka“.

„Ona už ide, ona je veľmi múdra, bo ako som ti ja povedal, tak ona ide so všetkým tak. Ale ja ju predsa nechcem za ženu! Vypuť päťadvadsať psov, nech ju roztrhajú!“

Ako ten sluha psov vypustil, tak ona najsamprv kozu pustila. Tí psi sa k tej koze zbehli a ona sama až na gánok pribehla k princovi:

Ako prišla k princovi: „Ja som prišla k nim holá, bo som v sieti, neoblečená, aj nesiem podarúnok a nepodarúnok!“

Ako vošla do princovho domu, tak tak mu vravela:

„Nuž, koľko majú v svojom dome dier, tak nech všetky pozapchávajú, bo ja som priniesla podarúnok i nepodarúnok!“

Ale jednu dieru nechali, čo zabudli na ňu, pod posteľou.

„Tak ukáž ten podarúnok!“

Ona pustila z ruky myš a myš utiekla do diery pod posteľ. Už jej niet.

Tak princ:

„Nuž keď si ty taká múdra, dievko, tak ty budeš predsa moja žena! Aj ty, sluha, budeš aj ďalej slúžiť u mňa!“

Najmúdrejšia sestra

1

Jedna matka mala tri dcéry. Tým príklady dávala, žeby sa vedeli chovať medzi svetom. Poslala ich na jarmok s vajcami slepačími. Ale im vopred povedala:

„Každej vám rovnako nedám.“

To im povedala deň pred jarmokom. Jednej dala päťdesiat vajec, druhej tridsať a tretej desať. Všetky tri jej povedali, že sa v tom nerozumejú, žeby za tie vajcia po rovnnej cene mali rovnako peňazí doniesť. Matka najmladšej povedala:

„Ty ich nauč! Keď ich naučíš, tak sa ti dovolím vydať pred nimi.“

Dala im jednu izbu matka a tam sa cez noc učili, ako majú predávať. Ráno prišli k matke:

„Daj nám tie vajcia.“

Išli na ten jarmok. Matka im znovu prikázala, žeby pod pokutou veľkou jednako predávali a jej žeby rovnaké peniaze oddali, toľko tá za desať, koľko druhá za päťdesiat alebo za tridsať!

Pošli na ten jarmok. Jedna mala desať, druhá tridsať a tretia päťdesiat vajec. Stali si jedna popri druhej, ako na jarmoku. Príde kupec k tej, čo mala desať. Pýta sa jej:

„Čo predávaš?“

„Vajcia.“

„Koľko za groš?“

Ona povie mu:

„Sedem.“

Vyhodil groš a vzal sedem.

Povedá jej:

„Ešte by som kúpil za groš, ale už nemáš toľko.“

Pošiel k druhej:

„Aj ty predávaš vajcia?“

Ona:

„Hej!“

„Po čom ty dáš?“

„Tak ako moja sestra, tak aj ja.“

Kupec povie:

„Tá mi dala sedem za groš.“

„Aj ja ti dám sedem za groš.“

Kupec:

„Ty ich vraj máš tridsať. Keď mi ich dáš ako tvoja sestra po sedem za groš, to máš tu štyri groše.“

I dala mu ich dvadsaťosem, lebo štyri razy sedem je dvadsaťosem.

„No, už nemáš za groš?“

Išiel ďalej k tretej sestre. A povedá jej:

„Predaj mi tie vajcia.“

Ona povie:

„Predám.“

On sa pýta:

„Po čom?“

„Tak ako moje sestry i ja dám: sedem za groš.“

„Keď mi dáš sedem za groš tak ako tvoje sestry, tak mi dáš za sedem groší. Sedem ráz sedem je štyridsaťdeväť.“

Pošiel kupec ďalej po jarmoku, lebo už tie nemali mu viac predať za groš. Po jarmoku chodil kupec kupovať viac vajec, ale boli o moc drahšie. Pomyslí si: „Tej, čo mala desať, zostali tri, tej, čo mala tridsať, dve, a tej, čo mala päťdesiat, jedno. Ešte tieto kúpim, bárs budú drahšie,

¹Tomáš Sviba, 57-ročný, z Hruštína (Orava), 14. októbra 1905. Polívka IV, 486 — 487.

ako prvé boli.‘

Prešiel po jarmoku a sa vrátil k tej prvej, čo jej zostali tri. I povie jej:

„Predaj mi tie ostatné vajcia.“

„Predám, veď ich mám na to, ale nie za tú cenu, čo si prv vzal.“

„A čo pýtaš?“

„Za každé vajce tri groše.“

„To moc zdraželi, ale ich len kúpim. Máš tri, tu máš za ne deväť groší.“

Pošiel k druhej, čo jej ostali dve vajcia:

„Predaj mi tie dve vajcia, čo ti ostali.“

Ona povedala:

„Predám.“

„A po čom?“

„Tak ako moja sestra predala i ja predám.“

„Tej som dal za jedno tri groše.“

„Tak aj mne daj za jedno tiež tri groše.“

Dal jej za dve vajcia šesť groší. Išiel k tej tretej, čo jej jedno ostalo:

„Predaj mi to vajce.“

„Predám. Tak ako si mojim sestrám dal, aj ja ho predám.“

Dal jej tri groše za jedno vajce. Vzali si z jarmoku vysvedčenia, že každá predávala jednako po jednej cene a išli k matke s peniazmi. I dali jej po desať groší.

Tak sa dokázalo, že všetky tri utržili rovnaké peniaze, ale jedna za desať vajec, druhá za tridsať a tretia za päťdesiat. A matka potom dovolila najmladšej, že sa môže vydať pred staršími sestrami.

Tri dobré rady

1

Išli ti raz traja mäsiari na jarmok barany kupovať. Ako šli cestou, jeden bol chudobný a dvaja bohatí. Ako išli, tak sa potratili.

Ten chudobný len ide cestou. Postretne raz jedného starého človeka. Ten sa ho opýta, kde ide.

„Ja idem barany kupovať.“

Ten sa ho opýtal, koľko má peňazí.

„Ja mám tristo rýnskych.“

„Keby si dal jedných sto rýnskych, povedal by ti takú vec, čo ti bude do smrti osožná.“

Ten mu tých sto rýnskych dal.

A povedal mu:

„Nikdy cesty neopúšťaj pre chodník!“

A rozišli sa.

Ide ďalej, zase stretne starého človeka. Ten sa ho opýtal:

„Kde ideš?“

„Ja idem na jarmok barany kupovať.“

„Moc máš peňazí?“

„Nemám, už iba dvesto rýnskych.“

„Kebys' mi dal tých sto rýnskych jedných, poviem ti takú vec, čo ti bude do smrti osožná.“

Ten mu dal tých sto rýnskych. Tak mu povedal, žeby nikdy neodkladal, čo má dnes urobiť, na zajtra a rozišli sa.

Zas len ide ďalej, zas stretne jedného starého človeka. Ten sa ho opýtal:

„Kde ideš?“

„Ja idem na jarmok barany kupovať.“

„Moc máš peňazí?“

„Nemám, iba jedno sto rýnskych.“

„No, človeče, daj mi tých sto rýnskych, poviem ti takú vec, čo ti bude do smrti osožná.“

I dal mu.

Tak mu ten povedá, žeby nikdy žene pravdu nepovedal.

Ako šiel, pustil sa veľký dážď. Mäsiar, chudák, bez peňazí išiel cestou, blatom po kolená. Našiel ti tam vrece peňazí. Nabral si do kapsy, koľko len mohol uniesť, i prišiel na jarmok. Baranov nakupoval viac ako tí dvaja bohatí.

Keď mali nakúpené, bol veľký dážď. Prišlo im ísť cez vodu. Bohatí, tí sa nechali na ráno, a chudobný si pomyslel: „Ja som dal za to sto rýnskych, žeby neodkladal, čo mám dnes urobiť, na ráno.“ Zahnal svoje barany cez vodu, i šťastlive prešiel. I išiel do domu. Ako mal domov dochodiť, prišla žena proti nemu, pýta sa ho, kde toľko baranov nabral: „Keď si mal málo peňazí!“

On odpovie:

„Ja som tých bohatých dvoch zabil a barany som im odobral a ešte vidíš, mám plnú kapsu peňazí, čo som im odobral.“

Žena na to čosi sa povadila s mäsiarom, vyšla na ulicu a kričala na svojho muža, že dvoch mäsiarov zabil, i im barany a peniaze odobral. Zbehol sa svet, oni jeho, chudobného mäsiara, chytili, oznámili súdu.

Milého mäsiara súd na smrť odsúdil na šibenicu. Ako ho išli vešať, vyviedol ho kat pod šibenicu, tu sú tí jeho dvaja kamaráti a hnali barany. On zakričal:

„No vidíte, ja som bol falošne posúdený! Tu sú tí kamaráti, čo som bol pre nich posúdený!“

I milého mäsiara tak nechali. I od tých čias nevešajú.

¹Adam Krška zo Zázrivej (Orava), 30. júna 1900. U Polívku IV, 530 iba obsah.

O pánovi, čo vyháňal čerta

Bol jeden pán a chodili k nemu sedliaci po strovu, po masť a ponosovali sa mu, že je u nich bieda. A on im povedal:

„Ja chcem vedieť, čo je to tá bieda, povedzte mi!“

Tak mu povedali, aby sa pekne obliekol a pustil do sveta a nevzal si sebou nič.

Tak šiel ten pán jediný horami a stretol troch študentov a tí traja študenti si kotúľali zlaté jablko, a ako sa s nimi stretol, tak si pomyslel ten pán, že on to jablko kotúľané dolapí. Žeby boli ľahkí, študenti sa povyzliekali, a vyzliekol sa aj ten pán. Tak si on pomyslel:

„Vyzlečiem sa aj ja.“

Študenti pokládli svoje háby na peň. A keď jablko zakotúľali, tretieho študenta nechali pri háboch. Aj pán si pokládol háby osebe a nechal ich pri tom treťom študentovi. Tak ako zakotúľali to jablko, bežali za ním dvaja študenti a pán tretí. Keď ho doháňali, študenti schytili jablko a pán zostal na ničom. A ten tretí študent, čo zostal pri tých háboch, zobral háby, aj študentské, aj pánove a ušiel. Lebo tak boli všetci traja študenti dohovorení.

Tak pán zostal v horách holý.

„Čo tu teraz robiť?“ pán si pomyslel.

Šiel horami, prišiel na jednu poľanu. Pásol tam valach barany. Pán bol tak lačný, že už sa lapal krádeže a chcel barana ukradnúť. Ale valach to videl, lebo stál na prostriedku tej poľany, kde sa mu barany pásli. Tak ako pána zazrel, že sa blíži k baranom, tak ho poriskom zo sekery poobľahoval, kade zachytil. Pán potom porozprával, kto je a že je lačný. Tak ho valach vyviedol navrch poľany a ukázal mu jednu krčmu.

Najprv sa hanbil ísť do tej krčmy, že bol holý, ale sa predsa priblížil. Vnišiel cez kuchyňu a hybaj do pece! Krčmárka varila, a čo pre muža uvarila, to si odkladala do pece. A on všetko stačil jesť, čo krčmárka odkladala. Keď prišiel muž krčmárkin domov, pýtal jesť. Žena chce brať jedlá z pece, tu jedla nič. Tak pre muža musela druhé hotoviť.

Zvečerilo sa. A prišiel ku krčmárke kňaz, lebo mu bola frajerka. Krčmár to badal, tak sa odstránil v ten deň, že ich pri skutku dochytí. Povedal, že ide na voľy. Ale on len naoko odišiel a hneď zvečera sa vrátil. A prišiel práve v tú chvíľu, keď sa tí dvaja chceli pojiť. Zaklopal krčmár na dvere. Tu sa v izbe obidvaja ľakli, ako kňaz,² ako krčmárka. A mali v tej izbe kachle na odkladanie. Odložila krčmárka kachle a vpustila kňaza do pece. Tak potom boli v peci dvaja: kňaz, aj ten holý pán. A ten pán vedel, čo sa stalo, tak kňazovi nedal pokoja, len do neho dopieral. Kňaz ho tíšil, že mu radšej dá kabát zo seba. Ale holý pán len vždy vrazil, že mu je tesno a štuchal kňaza. Potom si ten holý pán predsa vzal kabát kňazov a vyšiel von z pece do kuchyne a sadol si na jednu truhličku. A v tejto truhličke boli muchy takto v jeseň už.

Vzal na seba tú truhličku a vnišiel s ňou do izby v tom kabáte zakrútený. Ako vnišiel do izby, tie muchy zvrčali v tej truhle. A krčmár sa ho opýtal:

„Pane, čo majú v tej truhlici?“

On mu povedal:

„Proroky.“

Opýta sa krčmár:

„A čo by mne vyprorokovali tie proroky?“

Pán povedal:

„Tie prorokujú, že majú tu v dome čerta!“

Krčmár povedá:

„Ak vyženú toho čerta, dostanú sto zlatých.“

Potom ten s proroky:

„A kdeže im je pani?“

¹Maco Ľupták, 80-ročný, z Mýta pod Ďumbierom (Breznianske Mýto; Zvolen), 15. októbra 1900. Polívka IV, 271 — 273.

²ako krčmár > ako kňaz

„Tu je v izbe, hneď ju pošlem.“

„Nech pani postaví na panvu žltej kaše!“

Pani hneď varila kašu. A keď začala vriet, ten, čo proroky mal, pýtal si varechu a šiel k tej panve, nabral na varechu a frkol do troch kútov. V štvrtom kúte, v peci bol kňaz. Keď do tohto kúta čľapol, kňaz vyskočil do izby. Krčmár už mal korbáč v ruke a milého kňaza od kúta do kúta korbáčom. Nemal sa kňaz kde podieť. Vyskočil do obloka. Ale krčma bola na vysokom vršku. Tak ako vyskočil a spadol, hneď sa zabil. Krčmár sa ľakol smrti, dal mŕtvolu odvieť do blízkeho Hrona a tomu, čo proroky mal, odčítal sľúbené peniaze. Potom toho s tými prorokmi odprevadil von z domu.

Keď prišiel domov ten pán, čo biedu skusoval, čo bol na skusoch, bol veľmi rád, že domov ešte aj sto zlatých doniesol. Iba mu háby chybali.

Pieseň o ukradnutom bujačikovi

¹

Jednému pánu farárovi skapal bujak. Jeden gazda mal malého chlapca a toho bujaka toho chlapcov otec ukradol. Ten chlapec vyšiel von a tak spieval:

*Ukradol môj otec pánu farárovi bujačika,
čo ho nevysekal, nasolil ho do šaflíka!*

A pán farár to počuli, zachytili chlapca, voľačo mu sľúbili, žeby to spieval ešte raz, čo tam oni počuli. Tak im on aj spieval:

*Ukradol môj otec pánu farárovi bujačika,
čo ho nevysekal, nasolil ho do šaflíka!*

Pán farár poslal k pánu rectorovi a povedal, že je jeho bujak už tu. Že na nedeľu bude kázeň držať. Toho chlapca pred oltár postavila, žeby tú pesničku o krádeži spieval. A keď chlapec vyspieva, žeby pán rector s organom dotvrdil:

„Istotne jest tomu pravda!“

Prišiel domov chlapec. Otcovi sa pochválil, že mu pán farár voľačo dali, že on spieval pesničku:

*Ukradol môj otec bujačika,
a čo nevysekal, nasolil ho do šaflíka!*

A povedal otcovi, že na nedeľu má ísť do kostola túto pesničku spievať, že mu pán farár zase voľačo dajú, keď tam to bude spievať. Otec ho zas bil a tak mu povedal, že keď mu budú kázať spievať, žeby takto spieval:

*Nieto v tejto dedine tej gazdinej,
čo by nebol náš pán farár pri nej!*

Tak sa v nedeľu stalo a pán rector dotvrdil organom:

„Istotne jest tomu pravda!“

A potom pán farár bujaka nehl'adal.

¹Eva Madlenová, rod. Kapustíková, z Dobrej Nivy (Zvolen), 30. septembra 1900. Polívka V, 66.

Smiech z pohrebnej kázne

¹

Jeden Cigán umrel. Cigáni povedali, že vera by sa mu zišlo kázať.

Tak prišli k pánu farárovi a povedali, žeby mu kázali, že za čo budú kázať.

Tak pán farár povedali, žeby dali dvesto klincov.

A tak išli pán farár pochovávať. Kázeň bola v kostole. Tak začali pán farár kázať, ako Adam do raja prišiel, a pán farár v kázni zvolali:

„Adame, kde si?“

Tu sa jeden Cigán ohlásil:

„Tu som, pán farár, v piatej stolici!“

A keď pán farár zvolali v kázni: „... a tak ďalej...“, tak sa Cigán naveky ďalej pomykol.

Ešte raz zvolali: „... atďalej...“ a Cigán zakričal:

„Nemôžem už ďalej, bo je už mŕ!“

Tak sa všetci zasmiali, aj pán farár, a skoro povedali „amen“.

A kázeň sa Cigánom páčila a hneď priniesli na faru štyristo klincov. Dvesto pridali.

¹Juliana Koreňová, rod. Poprocká, 68-ročná, z Ratkovej (Gemers), 27. októbra 1900. Polívka V, 74.

Najväčšie cigánstvo

1

Bol jeden otec s matkou a mali troch synov, ale taký ťažký rok uderil, že nemal ani otec s matkou čo jesť, nie takto tí traja synovia.

Nato oni sa dohovárali všetci medzi sebou, čo budú robiť. Tak sa naradili, že pôjdu všetci traja synovia slúžiť.

Vzali sa a išli, ale nevzali so sebou nič, ani jesť, ani piť, ani žiadneho ohňa. Tak ďaleko išli, že už dva dni išli a nemohli do dediny dôjsť. Na poli našli jedného zajaca, ktorý bol alebo zastrelený alebo zabitý. Ale nemali ani švablika, žeby si toho zajaca boli upiekli. Konečne prišli až k jednému lesu. Ako prišli k tomu lesu, videli zďaleka, že si tam dakto kladie ohňa. Tak povedali najstaršiemu bratovi:

„Id' k tomu človeku a pros od neho kus ohňa. Do toho času my nazbierame dreva, než ty prinesieš ohňa.“

On sa vzal a išiel na ten oheň. I príde k tomu istému človeku, ktorý sedel pri ohni a piekol si jedného vola, a mu povie: „Pán Boh daj šťastie, priateľu!“

A on na to odpovedal:

„Daj Pane Bože i tebe, môj synu! Tak čo tu chceš, môj synu?“

„Keby ste mi dali kus ohňa, bo sme tam traja bratia našli zajaca, tak by sme si ho upiekli, bo sme už tri dni nič nejedli.“

On na to odpovedal:

„Dám ti, môj synu, kus ohňa, ale keď mi tak budeš cigániť, že ti ja nič za vieru nedám!“

Chlapec tak cigánil, ako len mohol, ale starec mu všetko za pravdu dal. Ako ho už tak dlho nebolo, dvaja bratia sa radili a mocne zlí boli, bo oni si mysleli, že najstarší brat ostal jesť a piť pri tom starcovi. Vzal sa vtedy ten stredný a išiel. Mocne zlý bol. Tak mocne zlý bol, že až klial. A prišiel tiež k starcovi: „Pán Boh daj šťastie, priateľu!“

A na toho najstaršieho brata veľmi zlý bol, až zubmi škripal.

Starec odpovedal:

„Daj Pane Bože i tebe, môj synu, ale čo chceš a čo si taký zlý?“

„Ako by som nebol zlý, keď sme brata poslali prosiť od vás kus ohňa a nedajbože brata dočkať!“

„Nuž čo chceš, synu?“

„Dajte mi kus ohňa, bo už sme tri dni nič nejedli a máme zajaca, ktorého by sme radi upieť.“

Starec na to zas odpovedal:

„Dám ti, môj synu, ale keď mi tak budeš cigániť, že ja ti nič za pravdu nedám.“

Tak stredný chlapec tak cigánil, ako najlepšie mohol, ale starec mu všetko dal za vieru.

Najmladší za ten čas ich ustavične čakal obidvoch a mocne bol zlý. Už mal drevo hotové, i zajac vypitvaný bol, len ho bolo treba upieť. Že sa nemohol tých dvoch dočkať, tak sa vzal a išiel i on za nimi a mocne pritom hrešil. Ešte zďaleka, už im nadával, že oni jedia, pijú a o neho nestoja. Prišiel až k nim: „Pán Boh daj šťastie, starče!“

„Daj Pane Bože i tebe, chlapče! Nuž čo chceš?“

„Keby ste nám dali kus ohňa, sme traja a už sme tri dni nič nejedli, už dobre od hladu nepoumierame.“

Starec mu na to odpovedal: „Vidím vás, že ste všetci traja tu, tak len čo chceš?“

„Kus ohňa,“ odpovedal najmladší.

A starec mu na to:

„Dám ti, ale keď mi tak budeš cigániť, čo ti za pravdu nič nedám. Keď nebudeš tak cigániť, čo ja ti neuverím, tak ten vôl, čo pečiem, bude mi len večera, a tvoj najstarší brat mi bude fruštík a stredný obed a ty mi budeš zas večera!“

Tak najmladší sa mocne zarmútil, i dobrý už bol na tých dvoch bratov, a začal sám cigániť. A

¹Ján Kaščák z Veľkého Šariša (Šariš), 5. septembra 1892. Czambel s rozprávačom prezrel v Prešove 18. júna 1904. Czambel § 144, 271 — 274.

začal takto:

„Ked' som sa ja narodil, nemal som ani otca, ani matku...“

Starec odpovedal: „I to môže pravda byť.“

On zas:

„... Tak som si išiel hľadať do neba otca i matku...“

Starec odpovedal: „I to môže pravda byť.“

On zas:

„A trápil som sa, ako do toho neba vyjdem. Ked' dakedy pred sto rokmi som vozil zrno z poľa, tak sa mi stratilo jedno zrno za klobúk. Ja som to zrno našiel, tak som ho zasadil, a taká mi veľká slama hneď vyrástla — až do neba! A ja som hore tou slamou vyšiel až do neba. Tak som hľadal po nebi otca i matku...“

Starec na to odpovedal: „I to môže pravda byť.“

„Tak potom som sa vzal a dolu tou slamou som išiel z neba nazad. Prišiel som do prostriedku slamy, chcelo sa mi spať. Ale mi zima bolo. Tak čo som mal robiť, urobil som si zo švablika posteľ a z ihly ohňa. I ľahol som si. Prišla jedna myš. Slamu podžrala a ja som spadol až po šiju do zeme.“

Starec na to odpovedal: „I to môže pravda byť.“

On zas cigánil ďalej:

„Vtedy išli kolo mňa traja břeši na štyroch voloch. Preboha som ich prosil: „Bud'te takí dobrí, vytiahnite ma z tej zeme!“ Tak oni aké reťaze, aké povrazy, všetky mi na šiju priviazali, a tak zapriahli tie štyri voly, žeby ma vytiahli. Ale všetky reťaze, všetky povrazy sa potrhali, a mňa vytiahnuť nemohli.“

Starec na to odpovedal: „I to môže pravda byť.“

A začal zas cigániť:

„A mali tí břeši motyku i sekeru, tak som ich prosil, žeby mi ich nechali, že sa vykopem. Tak oni mi ich nechali a ja som sa vykopal...“

A starec na to odpovedal: „I to môže pravda byť.“

On zas ďalej:

„Tak ako som už vyšiel z tej zeme, prišiel som k jednému jarku, ktorý jarok zamrznutý bol, a chcelo sa mi mocne vody piť. Ja som motykou kopal, sekerou rúbali, čo som si chcel prierubu prerúbať, ale som nemohol ani sekerou, ani motykou. Tak som si odťal hlavu, a tak som tou hlavou do toho času bil, než som si neprebil prierubu, a tak som sa napil vody...“

Starec mu povedal:

„To už nemôže pravda byť! Kdeže ty si môžeš hlavu odťat' a vody sa napit'!“

A on cigánil ďalej:

„A než som sa vody napil, hlava odo mňa utiekla. A ja som potom za tou hlavou... Začal som ju doháňať, ale som ju dohoniť nemohol, bo mi utiekla do lesa. Tak som sa vrátil nazad, a čo vidím: motyka i sekera horí, len poriská zostali! Tak som ja vzal jedno porisko, a tak hybaj za mojou hlavou! A som ju toľko doháňal, kým som ju nedohonil a poriskom nezrazil. Potom som si ju položil na krk, a tu som, keby ste mi dali kus ohňa...“

A starý mu povedal:

„Dostaneš, môj synu, ale prv sa musíte všetci traja najesť i napit' u mňa, a len tak odo mňa pôjdete.“

A dal sa im najesť, napit' všetkým trom, i ohňa im dal, a oni mu poďakovali a od neho odišli a pečú svojho zajaca i teraz, keď ho už nezjedli.

O princovi Mudrochovi, čo sa učil kradnúť

Bol jeden kráľ a mal jedného syna, ktorý syn všetky remeslá vedel, aké na svete boli. Múdry bol, reč všelijakú vedel, iba nevedel kradnúť.

Raz povedal svojim rodičom, že už všetko vie, remeslá všelijaké, reč všelijakú, iba kradnúť nevie. Tak povedal, že sa musí ísť naučiť ešte i kradnúť. Ale ho rodičia odhovárali, že má z čoho žiť, že čo ho po takom remesle. Ale on na to nedal nič, len sa vzal a išiel sa učiť kradnúť.

I prišiel do jedného lesa, kde boli dvadsiati štyria zbojníci a dvadsiaty piaty zbojnicky kapitán, ktorý bol čarodejník. Tento všetko vedel, načo ten princ prišiel.

„Pán Boh daj šťastie, kamaráti,“ povedal princ, ktorému bolo meno Mudroch.

„Daj, Pane Bože, i tebe, princu Mudrochu!“ lebo zbojnicky kapitán vedel, ako sa volá. „A čo tu chceš?“

„Nuž ja som sa prišiel učiť k vám remeslo, bo už všetky remeslá viem, aké na svete jest, len kradnúť neviem.“

Čarodejník zbojnicky kapitán mu na to odpovedal:

„I to sa môžeš naučiť. Počúvaj, čo ja ti budem vravieť. Teraz pôjde po tej a tej ceste jeden mäsiar a povedie jedno teľa, a keď mu to teľa ukradneš, čo on ťa ani neuvidí, ani o tebe vedieť nebude, a keď to teľa sem prinesieš, tak budeš na moje miesto, bo ja mám ísť k jednému kráľovi za čarodejníka.“

A tak princ Mudroch sa vzal to teľa ukradnúť. I príde do lesa na tú istú cestu, kade ten mäsiar i s tým teľaťom mal ísť, a sadol si za kriačik. Ako videl, že je už neďaleko ten mäsiar s teľaťom, zobul z ľavej nohy čižmu a položil ju naprostred cesty a sám sa skryl za kriačik.

Keď prišiel ten mäsiar k tej čižme i s teľaťom, vzal čižmu do ruky a obzrel si ju a myslel si: „Keby bola i druhá, tak by som ju vzal, ale tak, čo ma po jednej!“

Nechal čižmu tam a odišiel ďalej. Princ, ako to videl, že mäsiar čižmu nechal, vzal čižmu zo zeme a obul si ju a išiel tiež ďalej, až zas toho mäsiara predbehol, a zas sa skryl za kriačik a zobul z pravej nohy čižmu a hodil ju na cestu. Mäsiar prišiel i k tej čižme, čo bola z pravej nohy, a zastal a vyčítal si a mocne banoval, že keby bol hentú vzal, tak by bol už mal pár. Čo má robiť? Vráti sa nazad k tej, čo bola z ľavej nohy. Teľa uviazal, čižmu druhú nechal, a vrátil sa po prvú čižmu. Ale čo sa stalo do toho času, kým mäsiar pošiel hľadať prvú čižmu!

Princ Mudroch vyšiel spoza kriačka, obul si i druhú čižmu a teľa ukradol. Teľa zabil a hlavu mu odrezal. Tam bolo jedno močarisko, vzal hlavu z teľaťa a hodil ju do toho močariska tak hlboko, že len rožky bolo z neho vidno.

Mäsiar darmo hľadal tú prvú čižmu, lebo, ako vieme, Mudroch už mal obidve obuté. Tak vrátil sa nazad k tomu kriačku, kde teľa mal uviazané. Prišiel, a nemal ani teľaťa, ani druhej čižmy. Chodil a hľadal teľa.

Ako ho už toľko hľadal a volal „na, býčku, na!“ tak Mudroch, ktorý za kriačkom sedel, ohlásil sa „beé“. Mäsiar išiel za hlasom a prišiel k močiaru, a videl svoje teľa uviaznuté, že len hlava mu trčala z mláky. Vyčítal si, čo má robiť, či má ísť vytiahnuť ho oblečený alebo zoblečený. Šiat viac pri sebe nemal. Tie, ktoré mal oblečené, ľutoval zamočiť. Tak môj ľúby mäsiar čo neurobil? Pošiel za jeden kriačik, zoblíkol sa a pošiel po teľa. Prišiel do tej mláky, ulapí teľa za rožky, a ako ho chcel vytiahnuť, sám sa vyvrátil do mŕľu,² lebo vytiahol iba hlavu.

Za ten čas vzal Mudroch i jeho šaty, i teľa bez hlavy a pošiel ku kamarátom. Čarodejník zbojnicky kapitán veľmi ho pochválil a povedal, že ani sám nemyslel, žeby princ tak múdro vedel kradnúť a nechal ho na svoje miesto, za hlavu tým dvadsiatim štyrom chlapom. Sám čarodejník odišiel k jednému kráľovi za čarodejníka.

Princ Mudroch videl, že už nakradnuté bolo dosť, povedal svojim chlapom, že keď už majú dosť nakradnuté, žeby sa len s tým rozdelili, čo majú, a každý žeby pošiel tam, skade je, bo

¹Ján Kaščák z Veľkého Šariša (Šariš), 6. septembra 1892. Czambel s rozprávačom prezrel 16. júna 1901. Czambel § 139, 253 — 260.

²mŕľ (z nem.) — bahnný nános

že by ich mohli zlapať a pozavierať, keby ešte ďalej chodili kradnúť. Tak všetci chlapi ho poslúchli, rozdelili sa, vzali svoje peniaze a pošli každý svojou stranou.

Princ Mudroch do toho istého mesta prišiel, kde bol čarodejník zbojnicky kapitán, žeby sa tam ďalej učil kradnúť. Prišiel na koniec mesta, kde býval jeden chudobný šuster, i vošiel do dvora až k jeho chyži a zaklopkal šustrovi na oblok, bo už šuster spal. Šuster vstal a pošiel mu otvoriť a vpustil ho.

„Čo chceš?“ pýtal sa.

„Či by ste mi nedali, pán majster, dajakú robotu?“

„A akého si remesla? Ja som šuster, ale chudobný, roboty nemám, tak ťa nemôžem vziať.“

On odpovedal:

„Zato nič, robota bude aj od samého kráľa, ja som dobre učený, tak pri mne môžete dobre žiť.“

Šuster sa na to obveselil, i prijal ho za tovariša.

Dobre. Deň-dva robili, na tretí večer vraví tovariš Mudroch majstrovi, žeby mu dal mech. Majster mu dal a Mudroch vzal mech a pošiel s ním do kráľovej komory na zlaté peniaze. Šťastie mu žičilo, ukradol a priniesol. A to nielen jeden večer bolo, ale i na druhý tak urobil. Majstrovi sa to mocne zapáčilo a povedal na tretí večer:

„Pôjdem i ja s tebou, viacej donesieme.“

Ale kráľ zaraz na druhý deň zbadal, že peniaze mu chybia. Tak sa pýtal svojho čarodejníka, ktorý bol zbojnickým kapitánom, kto na peniaze chodí. Zbojnicky kapitán dobre vedel, kto chodí na peniaze, ale mu nebolo slobodno povedať, bo princ Mudroch sedem ráz ho sprisahal, keď vstúpil do zbojníckeho kamarátstva, že nikdy na princa nevyvolá, čo ukradne. Čarodejník preto len radu mohol dať kráľovi. A poradil mu tak:

„Vykop pred dverami komornými pod prahom hlbokú jamu a daj do tej naliať plno smoly. Ten, kto pôjde na tvoje peniaze, spadne do smoly a tam ho nájdeš.“

Na tretí večer Mudroch pobral sa kradnúť i so svojím majstrom, ktorý bol veľmi lakomý na peniaze. Prišli ku kráľovskej komore. Mudroch otvoril dvere a kázal ísť majstrovi napredok.

Majster šiel, ale pred prahom spadol do jamy, kde bola smola. Tovariš Mudroch ho nijako stade vytiahnuť nemohol. A preto veľmi zosmutnel, že po tom znaku ulapia toho, kto chodil na peniaze. Vzal šabl'u, ktorú mal pri sebe a odťal majstrovi hlavu a hodil ju hlboko do smoly, že nebolo poznať, kto to bol. Mudroch potom prešiel cez ten trup a nabral si peňazí a prišiel domov. A pýtala sa ho majstrová:

„A majster je kde?“

„Majster nešťastlivý zostal,“ odpovedal on, „on smrť tam podstúpil, ale vy nesmúťte zato nič, vám ešte lepšie bude ako pri vašom mužovi. Ja vám budem nosiť peniaze, a tak budem s vami žiť ako váš vlastný muž.“

Dost' na tom, žena nebola s tým spokojná, bolo jej za mužom žiaľ.

Ráno, keď kráľ prišiel k tej komore, videl, že je v smole človek bez hlavy, zaraz išiel k čarodejníkovi a pýtal sa ho:

„Čarodejník, kto na moje peniaze chodí?“

Čarodejník vedel, ale povedať mu nebolo slobodno, bo bol sprisahaný. Čarodejník kázal kráľovi trup vytiahnuť a položiť na voz a dať voziť po meste, a že ten povie, kto na peniaze chodí, kto bude plakať.

Šustrova žena sa dozvedela, že jej muža budú po meste voziť, a hoc jej bolo dobre pri tom tovarišovi, predsa sa bála, že bude musieť plakať, keď uvidí trup svojho muža. A preto sa pýtala Mudrocha, čo má robiť, žeby neplakala a sa neprezradila. A Mudroch takú radu dal:

„Ja ti dám peniaze, pôjdeš do sklepu a nakúpiš si riady, drahé taniere a misky porcelánové, vezmeš to na chrbát a pôjdeš po meste. Keď tvojho muža kolo teba povezu, viem, že musíš plakať, bo ti žiaľ za mužom, tak spadneš na zem, riady sa potrepú a ty môžeš veľmi plakať. Keď príde k tebe kráľ a bude sa ťa pýtať, prečo plačeš, povedz: „Akože by ja neplakala, keď ma moja pani poslala na riady porcelánové a ja som spadla a tie riady sa potrepali! Čo mi

teraz moja pani urobí?“

Tak sa stalo. Keď plakala, kráľ vyňal pugilár a dal jej päťdesiat zlatých:

„Id' domov,“ povedal, „a neplač mi tu po meste!“

Ale ona len ustavične plakala, keď videla, ako vozia po meste hore-dolu jej muža, a preto prišiel k nej kráľ ešte raz a pýtal sa jej zas, čo plače? A ona odpovedala:

„Akože by ja neplakala, keď neviem, či som teraz také riady vybrala, ako boli tie, ktoré vybrala moja pani, bo pani sama riady vyberala a ja som len po ne mala ísť!“

Minul deň, minuli dva, tri a Mudroch ustavične len chodil na peniaze. Tak zas sa pýtal kráľ čarodejníka:

„Kto chodí na moje peniaze?“

A čarodejník odpovedal:

„Daj vystaviť šibeň za chyžou toho a toho šustra a daj tam zavesiť ten trup a daj k nemu vartu. Kto ten trup ukradne, ten vie, kto na peniaze chodí.“

Kráľ tak urobil, ako radil čarodejník. Dal vystaviť šibeň, dal ten trup zavesiť a dal k nemu dvadsiatich štyroch vojakov i jedného kapitána, žeby mocne vartovali ten trup, žeby ho nikto neukradol, bo že keď ho neovartujú, tak budú všetci o hlavu menší.

A tak varta stála. Šusterke bolo mocne žiaľ, že jej muž po smrti musí na šibeni visieť a povedala svojmu tovarišovi Mudrochovi:

„Ja to nemôžem strpieť, žeby visel pri mojej chyži! Ja ho musím dať spratať!“

Mudroch sa zľakol, že sa tak dozvie kráľ, kto na jeho peniaze chodí. Tak on si rozmyslel a potom povedal:

„Netráp sa nič, ja sám ho spracem!“

Pošiel potom do jedného mesta a kúpil si jedného planého koňa, ktorý nielen že ťahať nemohol, ale ani sám chodiť nevládal, i jednu taligu. A nakládol na tú taligu olovo a kdejaké ťažké veci, čo ten kôň po dobrej ceste ťahať nemohol, nie žeby, keď do mláky dakde uviazne! Za šustrom, kde trup visel, bola jedna mláka. A Mudroch vzal tú taligu i s koňom a už večer bolo, keď išiel kolo toho trupu a zahnal toho koňa s tou taligou do tej mláky. A tu mocne plakal a kričal, že kto v Boha verí, žeby ho prišiel ratovať!

Ale tam nikoho nebolo, bo to bolo na konci mesta, len tá varta, čo stála pri tom trupe. Tak už nevedel, kde sa má podieť, išiel k tomu kapitánovi a prosil ho, žeby taký dobrý bol, žeby mu poslal tých vojakov tú taligu vytiahnuť, že má veľmi ďaleko ešte ísť na jarmok a že veľa stratí. Kapitán nevedel, čo v ňom sedí, tak sa nad ním zmlieval a mocne ho ľutoval, i poslal tých všetkých vojakov, žeby mu tú taligu vytiahli.

Vojaci vzali a vyniesli taligu na čisté miesto a na dobrú cestu. Pýtal sa potom Mudroch kapitána, či by nemohol dať trochu pálenky tým vojakom. Kapitán dovolil a Mudroch ponálieval vojakom po dva poháriky z takej pálenky, od ktorej človek musel zaspať; i sám kapitán sa napil — z fľašky. Medzi jednou polhodinou tak zaspali všetci, že nevedeli o svete. Vtedy Mudroch vzal ten trup a odniesol ho na cintorín. Tam mu vykopal jamu a tam ho sám pochoval. Potom pošiel do jedného sklepu a kúpil na dvadsiatich štyroch vojakov kňazské oblečenie, tak ako sa nosí k pohrebu, a dvadsiate piate oblečenie kúpil biskupské. Kúpil dvadsaťštyri knížiek, a dvadsiatu piatu väčšiu, pre biskupa. Vzal tie šaty a poobliekal všetkých vojakov, kapitána za biskupa, a dal im i po jednej knižke, najväčšiu, biskupskú kapitánovi, a sám išiel domov, k majstrovej. A povedal jej, že jej muž je už sprataný i pochovaný. A ona sa uspokojila.

Ráno, keď sa vojaci prebudili, tak jeden na druhého hľadá a pýta sa:

„A čo si ty, kňaz?“

Hľadia všetci na kapitána, a ten je v biskupských šatách oblečený! Zobudili ho a klaňali sa mu ako biskupovi. A potom sa zarmútili všetci. Kapitán najviacej. Rozmýšľal a povedal:

„No, my budeme o hlavu menší, lebo nám trup ukradli!“

A rozmýšľal, ako by sám seba i vojakov od smrti oslobodiť mohol, lebo kapitán bol veľmi múdry. A povedal im tak:

„Teraz pôjdeme všetci, ako sme oblečení v popských šatách, pred kráľa a ja ako biskup. Ja vám budem predrieť a vy budete za mnou spievať.“

Vzali sa a išli ku kráľovi spievajúci. Biskup im predrieť a vojaci spievali. Prišli do zámku, ustavične spievali, až kráľ vyšiel a pýtal sa:

„Čo chcete?“

„Prosíme odpoveď, najjasnejší kráľu, žeby si nám prepáčil, čo sme zavinili.“

Kráľ nevedel, čo by boli zavinili, a preto im povedal:

„Prepáčim vám, idte!“

Ale oni len ďalej spievali. Prišiel i druhý raz kráľ a pýtal sa ich:

„No, čo chcete?“

A biskup zas prosil kráľa, žeby im prepáčil, čo zavinili. A kráľ zas povedal:

„Prepáčim, idte a nespievajte!“

Ale oni len ustavične spievali. Kráľ už mocne bol zlý, vyšiel vonka tretí raz a povedal im:

„Ale už vám všetko prepáčim, či ste dobre, či ste zle urobili. Idte a nespievajte!“

Tak teda ten kapitán, čo bol za biskupa oblečený, povedal, čo sa stalo s trupom, že ho ukradli a ich že do popských šiat poobliekali. Kráľ bol na to mocne zlý, ale na vec zabudol.

Zas minul deň, dva, a Mudroch len ustavične na peniaze chodil. I prišiel kráľ zas k čarodejníkovi:

„Kto na moje peniaze chodí?“

A čarodejník, ktorý dobre vedel, kto chodí, odpovedal tak:

„Ten, kto na peniaze chodí, musí byť veľmi smelý. Tak, kráľu, daj vyhlásiť, že dáš tomu svoju dcéru za ženu, kto sa opováži s ňou jednu noc spať. Tak iste sa nikto neopováži, iba ten smelý, čo na peniaze chodí. Pritom daj princeznej takú kriedu, z ktorej farba vojde až pod kožu, žeby sa nedalo zmyť, čo sa ňou napíše. A tvoja dcéra urobí na čele znak tomu, kto s ňou bude spať, a toho ulapíme!“

Čarodejník vedel, kto na peniaze chodí a že ten istý bude s ňou i spať.

A tak sa stalo. Prišla noc, a kto prišiel k princeznej spať, ako princ Mudroch? Ako sa už vyspali a on sa od princeznej odberal, ona mu urobila na čele znak tou kriedou. On spozoroval, že mu dačo po čele prstom čiarkla, tak keď vyšiel z chyže von, vzal zrkadlo a pozrel sa v ňom a videl, že má na čele červenú škvrnu. Vzal zaraz ručníček, poslinil a utieral sa ním, ale to pustiť nechcelo. Vzal vodu, umyl sa, ani tak mu pustiť nechcelo. On už spozoroval, že to nie je dobre, a vrátil sa nazad k princeznej, ktorá tvrdo spala a hľadal pri nej, či dačo nemá. A našiel červenú kriedu. A vzal kriedu a i jej napísal znak na čelo a potom všetkým tým, ktorí v zámku boli, popísal tie isté znaky na čelo.

Keď ráno prišiel sluha ku kráľovi, a videl, že je sluha poznačený, zaraz na neho ostro kričal:

„Už som ulapil zbojníka, čo na moje peniaze chodí! Ty si bol v noci pri mojej dcére?“

Sluha na neho hľadel a veľmi sa rozzialil a pýtal sa, prečo na neho myslí, že kradol peniaze a spal pri princeznej? A kráľ odpovedal:

„Preto, že máš znak na čele!“

Sluha odpovedal:

„I vy máte, najjasnejší kráľu, tiež.“

Kráľ sa na to mocne rozhneval a dobre, že ho aj nebil. Sluha vzal zrkadlo a ukázal ho kráľovi. I videl kráľ, že ten istý znak tiež má. A dozvedel sa, že ho majú všetci, ktorí sú v zámku, aj princeza.

A Mudroch zas len na peniaze chodil. A kráľ pýtal sa zas čarodejníka:

„Kto na moje peniaze chodí?“

A čarodejník odpovedal:

„Ten ešte bude ďalej k tvojej dcére chodiť, tak povedz dcére, žeby mu priviazala v noci meštek s prosom, na ktorom dierka bude: kade on pôjde domov, tak sa za ním všade sypať bude; a tak sa dozvieme, kto na peniaze chodí!“

Mudroch na druhý deň večer zas išiel k princeze, a keď sa dali do spania, ona mu priviazala

meštek s prosom dozadu. Keď sa domov vrátil Mudroch a chcel si vytiahnuť ručníček z kešene, nahmatal meštek s prosom, v ktorom už len daktoré zrnká boli. A zaraz zbadal, že to je už nedobre. Pošiel do sklepu, kúpil prosa a sypal od zámku po každý dom, takže ho zas nemohli nájsť.

Ale na peniaze ustavične len chodil Mudroch. A kráľ sa pýtal čarodejníka:

„Kto na moje peniaze chodí?“

A on odpovedal:

„Ja ti teraz už poviem. Musíš tomu dať svoju princeznú za ženu, lebo ten je veľmi šikovný, naučil sa od čarodejníka kradnúť a všetky kunšty; tak len tak dostaneš svoje peniaze nazad, i jeho samého do moci, keď mu dáš princeznú za ženu!“

Kráľ dal vyhlásiť, žeby ten smelý prišiel do jeho zámku, čo kradol jeho peniaze, že sa mu nič nestane, ale že mu dá ako šikovnému človeku svoju dcéru za ženu.

Princ Mudroch sa oznámil u kráľa, preukázal sa, že je on tiež princ, že kradol len, žeby videli ľudia jeho šikovnosť a že už viacej kradnúť nebude.

Kráľ mu dal svoju princeznú za ženu, i kráľovstvo po smrti, a kralujú dodneška dňa, keď nepomreli.

Ľstivá žena

¹

Bol jeden starý pán za starých časov. On bol veľmi bohatý. Tak si chcel vziať za svoju paniu jednu mladú slečnu, ktorá veľmi šumná bola. Ona nechcela za neho ísť. Ale jej rodičia ju veľmi silili, že bude veľká pani pri ňom. Aj oni že budú mať veľký honor pri jej pánovi. Tak ona pošla za neho.

Raz si pán ľahol večer a keď sa prebudil, nenašiel paniu doma a keď prišla domov, tak sa jej rovno pýtal:

„Kde si bola tak dlho?“

Tak povedala:

„U mojej materi!“

Ale jeden raz prišla už veľmi neskoro domov. V meste bola taká obyčaj, že kto po deviatej hodine bol na ulici, tak ho vzala varta nočná. A mali pred kostolom stolec, tak na ten stolec si musel stať. A tam stáť, to bola veľká hanba. Tak vtedy zamkol dvere a pozeral cez oblok, čo jeho pani bude hovoriť.

Tá, ako prišla domov k dverám a videla, že sú zamknuté, tak začala volať na svojho pána, žeby jej otvoril. On jej hovoril, že jej neotvorí, že ju vezme varta a bude mať zajtra ráno hanbu, keď chodí za druhými. Ona sa mu prosila, ale darmo. Ako začali zvonit', tak už vedela, že príde varta nočná a že ju vezme, tak volala na svojho pána:

„Pod' von, drahý môj muž, urobím testament a potom skočím do studne, čo je pod oblokom. Šaty svoje dávam chudobe. A svoje peniaze všetky tebe, môj drahý muž!“

A potom vzala veľký kameň a hodila do studne a on, chudák starý, myslel, že ona skočila do studne, tak sa zľakol a utekal dolu schodmi a kričal:

„Moja žena sa mi v studni zatopila!“

A ona sa mu za dvere skryla. Ako on vyšiel von, chytró zavrela dvere za ním a k obloku do chyže letela a jeho vonku nechala v gatiach, v košeli.

Keď prišla nočná varta, tak sa ho pýtala:

„Čo robíš v noci na ulici? Musíme ťa brať!“

A on sa im prosil, by ho nebrali, že sa mu tak a tak stalo, že ho žena vymkla. Ale žena jeho cez oblok kričala:

„Len ho berte, len ho berte, bo on mi môj mladý život zahubil a on teraz za druhými chodí!“

Varta chcela mu prepáčiť, ale ona kričala cez oblok, že keď mu prepáčia, tak ona ich zajtra obžaluje, že on mladú ženu nechá, starý muž, a za druhými chodí.

Tak ho vzala varta a ho postavila tam pred kostol na stolec, kde veľká hanba bola.

Ja som im to tu povedal, žeby každý vedel, aká je žena verná mužovi. Muž jej prepáči, a ona jemu nie.

¹Ján Kuvčák z Harichoviec (Spiš), 21. septembra 1898. Czambel § 121, 228 — 229.

O prešibanom kráľovskom synovi

Raz bol jeden starý kráľ a on ovdovel. Tak si vzal jednu šumnú mladú ženu. A tá žena ho neveľmi rada mala.

Raz v noci sa jej prisnil jeden šumný mládenec z druhej krajiny, jedného kráľa syn. Tiež veľmi šumný bol a sa zaľúbili obaja vo sne.

Ten mládenec nemal pokoja, dokiaľ ju nenašiel. Zobral sa i prišiel až do toho mesta, kde tá kráľovná bývala. Ona ho uvidela cez oblok. Ona bola zamknutá v jednej chyži, bo sa kráľ bál o ňu. Od tej chyže kľúč kráľ nosil vo vrecku. Ako ona ho zbadala, zaraz mu písma napísala a pustila mu ho z obloka na šnúrke. A on to vzal a prečítal. V tom písme bolo napísané, že ona jeho hľadá. A on jej napísal nazad, že aj on ju hľadá, že ona sa jemu prisnila; teraz zaľúbili sa znova. On sa zjednal k tomu kráľovi za sluhu. Zaraz si ho kráľ obľúbil, bo veľmi šikovný bol. On potajomky besedoval s kráľovnou pár ráz. A kráľovná mu dala radu, žeby si dal urobiť jednu chyžku osobitnú a žeby z nej dal vymurovať k nej jeden gánok popod zem. A on to urobil. Našiel múdreho murára, čo mu to vymuroval a toho murára dal prisahať, žeby sa nikdy o tom nikto nedozvedel. Potom chodil ku kráľovnej vždy...

Raz k nej prišiel, a ako sa ľúbili, tak ona mu dala svoj prsteň na prst a on jej ho zabudol nazad dať. S tým prsteňom pošiel s kráľom na poľovačku. Kráľ prsteň uvidel, ako obedovali, i poznal ho, ale nevravel mu nič, len si pomyslel, že je to zaiste prsteň jeho panej.

Ked' kráľ prišiel domov, kľúč mal u seba, zaraz šiel odomknúť paniu. Sluha vedel, že kráľ pôjde pozrieť, tak skôr prešiel tým gánkom a dal prsteň panej s tým slovom:

„Nemáme času viacej vravieť, len si vezmi prsteň na prst!“

Prišiel akurát kráľ k nej a jej vraví:

„Pani, zle som myslel o tebe. Videl som na našom sluhovi podobný prsteň tvojmu, ale teraz vidím, že to už nepravda, že to bol prsteň druhý, bo tvoj prsteň je na tvojej ruke!“

Ona zaraz počala plakať a vravela:

„Ty ma za takú nevernú držiš!“

A on ju poľutoval a prosil od nej prepáčenie. On nevedel, že ona ho predsa klame. Jeho sluha raz prosil si od neho na jeden mesiac dovolenku na ženie, že pôjde do svojho kraja sa oženiť a stade si privedie ženu. Ale on nešiel do svojho kraja, len v tom meste sa zabavil v jednej kaviarni. A vyrichtoval si všetko na veselie.

A prišiel nazad do toho domca, kde býval. I muzikantov priviedol. A vydal chýr o sebe, že on sa žení a priviedol si ženu z tej krajiny, skade on je rodený. Lenže on si ženu neprivedol, len falošné začal veselie robiť. Aj sám kráľ sa dozvedel o tom veselí. Aj on sám by bol rád vidieť to veselie, aj tú jeho mladú ženu. A povedal kráľ sluhovi, žeby i jeho pozval na svoje veselie. Ako kráľ mal prísť na to veselie, sluha pošiel po kráľovnú a priviedol ju tým tajným gánkom a sadol si s ňou za stôl a vravel, že to je tá jeho mladucha. A to kráľovná bola. Kráľ, ako prišiel a ju videl, tak zaraz vravel:

„To mojej kráľovnej sa podobá, tá žena — každým vláskom!“

A sluhovi vravel:

„To je taká istá pani ako moja, každým vlasom sa jej podobá!“

A to aj ona bola, lenže kráľ nevedel a sám sebe neveril... Vopchal ruku do vrecka a našiel kľúč, tak si myslí: „To nemôže byť moja pani, bo ona je tvrdo zamknutá a kľúč je u mňa!“

Ale sa neuspokojil a nemulatoval ďalej, len ustavične na tú mladicu hľadel a tak si myslel v svojom rozume: „Táto mladucha, to je taká istá ako moja pani!“ Pošiel pozrieť svoju paniu.

Sluha videl, kedy on ide het, a zaraz vzal paniu za ruku a tým tajným gánkom ju odšikoval nazad do jej chyže. Kráľ prišiel, odomkol dvere a videl ju tu, zas jej vraví:

„Pani moja, zas som o tebe zle myslel. Náš sluha má takú paniu mladuchu podobnú, ako si ty. Priviedol ju zo svojho kraja a ja som myslel, že to ty si. Prepáč mi, že som ti ublížil, bo ty si

¹ Ďuro Kozák, 28-ročný, z Komároviec nad Moldavou (Sobranské Komárovice; Užhorod), 2. októbra 1904. Czambel § 208, 405 — 407.

tu. Tak len buď zbohom a ja idem nazad na to veselie, bo ja tam som volaný.“

A prišiel kráľ nazad na to veselie. Kým on tam bol, sluha priviedol nazad kráľovnú, svoju mladuchu. Kráľ to nevedel a zas si myslel: „Čo to má byť?“ Sám sebe vraví: „Teraz som ju na kanape nechal sedieť, a ona je tu... už neverím nič, hoc je kľúč v mojej kešeni.“ Prišiel sluha k nemu a hovorí mu:

„Najjasnejší kráľu, ich veľkosť, keby tak dobrý boli, žeby ma zosobášit dali s mojou mladuchou!“

A kráľ dal na to dovolenie. Zaraz sadli na kráľovský koč a išli do kostola a plebán ich sprisahal. Ako vyšli z kostola, tak sám kráľ ich ešte požehnal, dal im zo svojej vôle božské požehnanie a všetko im dobré vinšoval a na dobré ich upomínal a im vravel:

„Žíte šťastlivo odteraz až do smrti, počúvajte jeden druhého a prísahu božskú nezabudnite, vernú lásku, čo ste prisahali, si držte!“

S tým ich odprevadil na loď do druhej krajiny. A ešte i tam na cestu im všetko dobré vinšoval. Potom oni pošli sa smejúci, že kráľa tak oklamali...

Kráľ prišiel domov. Zaraz išiel k svojej kráľovnej, jej vravieť, aký pár on zosobášil! Ako odomkol dvere, tak až dobre nezamdlel, keď nevidel tam nikoho. Až vtedy mu prišlo do rozumu, že on svoju vlastnú kráľovnú s druhým, so sluhom požehnal. Tak z toho trápenia kráľ ochorel a o pol roka umrel.

Tri sestry medzi zbojníkmi

1

Mala jedna matka chudobná tri dcéry, nemohli sa nikde zmestiť, boli chudobné veľmi. Potom, kde sa vzal, tam sa vzal, jeden zbojník ukázal sa za pána a prišiel nahovárať najstaršiu za manželku. Prišiel k rodičom, pýtal o ňu:

„Prosím vás, dajte mi tú vašu dcéru.“

„Keď sme my chudobní a oni sú veľký pán.“

„Nuž, hoc som veľký pán, ja nepýtam od vás nič, len dcéru. Akú vidím, takú mne dajte. A ja vám budem na pomoci vo vašej starobe.“

Rodičia sa zaradovali, že tak dieťa dobre oddajú.

Vzal si ju do koča, šiel do svojho kraja, do hôr. Priviedol ju do svojho kaštieľa. Tam mal dvanásť kamarátov. Mladá žena sa ich veľmi uľakla, povedala potom:

„Čo budem robiť pri toľko chlapoch?“

Nehľadela na to, že sú chlapi, ale že sú zbojníci. Videla v prvý večer, keď priviedli jednu ženu, a vzali ju do pivnice, že jej tam život strávili.

Manžel jej povedal, že ona bude pre trinástich chlapov jedlo hotoviť a keď ho vyhotoví, že môže po všetkých dvanástich izbách prechodiť, iba do trinástej nesmie vchodiť. A dal jej jedno jablčko, aby si ho schovala, že po ňom pozná, či mu je verná. Ona si ho schovala do pazuchy.

Keď chlapi domov poprichodili, večer podala večeru a po večeri išla sa prechádzať a zo zvedavosti vošla aj do trinástej izby, hoc jej zakázal manžel. Keď vošla do tej trinástej chyže, tam bola jama krvi studenej a jej tam vypadlo to jablčko. Ona si ho vyňala z krvi, ale jablčko zbledlo.

Na druhý deň za rána pýtal sa jej manžel, aby mu ukázala jablčko, či mu je verná. Ona mu ukázala, len si ju pojal za ruku:

„Ty si mi neverná!“ I pustil ju do tej jamy, kde bola krv, po samé hrdlo, čo jej len hlava zostala vonka.

Teraz nevedel, čo má robiť, šiel nahovárať druhú, strednú sestru. I preobliekol sa do druhých šiat, aby ho nepoznali a šiel k rodičom pýtať dcéru strednú.

„Či mi dáte tú vašu dcéru za manželku?“

Oni povedali:

„Už sme jednu vydali, a nevieme kde.“

„No ale ja vám budem písať vždy, a dám vám, čo vám len treba bude a ja s ňou nevezmem nič, ale si ju pojmem takú, ako ju vidím.“

Rodičia privolili, nech sa vydá i tá stredná, keď v dome psota.

I pojal si ju do koča, šiel preč od rodičov, ďaleko.

Keď prišiel domov,² do svojho kaštieľa a ukázal jej všetky veci, čo mal, dal jej jedno jablčko.

„Tu si teraz choď po všetkých chyžiach. Ale do trinástej nikdy nechod!“

Ale ona bola všetečná, chcela ona vedieť, čo v tej chyži má. Otvorila chyžu, vypadlo jej jablčko z pazuchy do tej jamy krvavej a uzrela tam aj svoju sestru. Od ľaku dobre neomdlela.

„Sestričko moja, čo tu robíš?“

„A veď i ty tu budeš, keď ti to jablčko tu padlo. Budeme tu obe!“

Navečer prišiel domov manžel, pýtal večeru, ale sa jej hneď pýtal:

„Ukáž mi jablčko, či si mi verná?“

Ukázala mu jablčko, nečakal už s tou ani noci, zaraz ju pojal za ruku a vsadil do tej krvi. Tam už potom boli obe vo veľkom smútku.

Zbojník nevedel, čo si má teraz počať, lebo nemal kuchárky, nemal im kto hotoviť.

Šiel nahovárať najmladšiu dcéru. To bola Katinka. Prišiel k rodičom a pýtal si ju za manželku.

¹Tereza Sakaráška z Krásnej Hôrky na Orave, bytom v Tvrdošine (Orava). U Polívku III, 389 — 390 iba stručný obsah.

²prišiel domov > prišiel domov manžel

Oni odpovedali, že už dve vydali a že nečujú nič od nich, ako sa im vedie.

„Ale ja budem vždy písať a pošlem vám, čo vám len treba, len mi ju dajte. Nepotrebujem nič s ňou, len takú ju vezmem, akú ju vidím, bo ja mám pre ňu dosť. Také krásne šaty bude mať, čo nemala nikdy!“ A ich jej hneď dal.

Rodičia ho nepoznali, lebo bol zase preoblečený, a dali mu aj tú tretiu dcéru.

Priviezol si ju do svojho kaštieľa.

„Na, Katinka, toto jablčko, či mi budeš verná. Teraz chod' a špacíruj po všetkých chyžiach, iba do tej trinástej nikdy nechod'!“

Ona si jablčko hneď vzala a do kufrika zamkla a špacírovala po chyžiach, ale prišla na to, čo otvorila i trinástu.

Keď otvorila trinástu, videla tam samé hlavy svojich sestier, ktoré v krvi boli po samé hrdlo.

„Jaj!“ skríčala náramne, „sestričky moje, čo tu robíte, kto vás tu vložil?“

Sestry jej odpovedali:

„Ten, čo nás ponahováral. To iste i teba sem nahovoril!“

„A prečo vás tu vložil?“

„Keď nám jablčko do tej krvi padlo.“

„Prečo ste si ho neschovali? Ja mám jablčko v kufri!“

„No, a my sme sa veru pre jablčko sem dostali, že sme neverné boli.“

„Teraz už budem vám ja na pomoci dajako,“ povedala najmladšia.

Prišiel zbojník k večeri a pýtal sa Katinky:

„Katinka, ukáž mi jablčko, či si mi verná!“

Katinka bežala po jablčko, ukázala mu ho. On sa veľmi zaradoval, že vernú manželku má.

„No, teraz už budeš tu si žiť ako kráľovná. Máš peňazí, zlata, striebra dosť.“

Ale to málo vystálo, ona mu vravela, žeby i na rodičov pamätal. On jej odpovedal:

„Máš, čo chceš, posielaj im. Ja som nie doma, ja idem na cestu ďalekú a ty pošli rodičom, koľko chceš.“

Ona hneď debnu strojila a do debny jednu sestru najstaršiu, ktorú z krvi vyňala, vložila, a sluhovi rozkázala, aby to zanesol jej otcovi, aby chudobných rodičov potešila, ale aby nevyberali z debny v izbe, iba v komore, a to preto tak naložila, aby sluha nevedel, čo v debne priviezol. A aby sa ich pýtal, či ešte viac žiadajú. Oni povedali, že by radi boli, keby im ešte dva razy doviezol. On šiel k svojej panej i oddal odpoveď, že ešte pýtajú, že im to málo.

Katinka čo si mala počať?

Vzala i druhú sestru z krvi, i vložila do debny a vypravila sluhu a čo mohla, nakládla ešte k sestre do debny.

I zaviezol sluha debnu ako prvú, tak i druhú, ale rodičia ešte tretiu debnu žiadali.

I prišiel domov, i povedal svojej panej, že ešte raz žiadajú dačo poslať. Ale rodičia nemysleli na zlato, striebro, ale len na tretiu dcéru, aby i tú domov dostali, lebo tie dve doma vyrozprávali celý ich život a rodičia vedeli, že je ich najmladšia dcéra v stálom nebezpečenstve.

Katinka si už rozmýšľala, ako to môže spraviť, aby i seba vyslobodila. Celý týždeň si rozmýšľala, ako by to mohlo byť. Tak jej Pán Boh dal také vnuknutie, aby si bábu spravila, ako je ona a voskom tvár oblepila, aby sa zbojník nazdal, že je to ona. Teda spravila tú bábu, voskom jej tvár natrela a posadila ju hore na pec za kachlíky a tie šaty bábe obliekla, čo najkrajšie mala. Potom sluhu zavolala a mu povedala:

„Ja som chorá a takú mám myseľ, že zajtra neprevravím ani slova. Ja dneska narichtujem tú tretiu debnu pre mojich rodičov, a ty ju zajtra vezmi, a bez toho, aby si sa ma dačo pýtal, zavezieš k mojim rodičom.“

Na druhý deň ona bábu posadila za kachle na stoličku a sama sa zaprela do debny. Sluha prišiel, videl paniu sedieť za kachľami, nepýtal sa jej nič, len vzal debnu a odviezol k rodičom. Vtedy už rodičia povedali:

„Už máme všetkého dost, už nám viac nenos!“

Zbojník prišiel navečer domov i s dvanástimi zbojníkmi, a večere nemali.

„Katinka,“ spýtal sa zbojník bábkky za kachľami, „čo si taká bledá, neveselá a kde nám je večera?“

Bábka nič neodpovedala. Vyšiel k nej na pec a započal ju oblapovať. Vtom sa mu báбка rozsypala. On sa zľakol a nazdal sa, že zomrela. Kričí na kamarátov:

„Pod’te ratovať, Katinka mi mŕtva!“

Kým tí bežali, on od žiaľu vzal flintu a zastrelil sa.

Tu sa stal potom v blízkom meste krik, že sa kat medzi zbojníkmi zastrelil. A boli pri nich štyria takí, čo by boli radi vyjsť od toho kata, nuž tí hneď oznámili i pribehli do mesta, čo sa stalo v hore, tam a tam v tom kaštieli.

I Katinka zvedela a sa zobrala do kaštieľa. Peňazí tam s ňou pobrali, i do mesta, i Katinke.

Tých štyroch dobrých pustili a ôsmich polapali a do áreštu dali. I tam sa tak trápia, neviem dokiaľ. A Katinka potom šťastlivá bola, rodičov do smrti dochovala, i sestričky opatřila.

O smelej žene, čo oklamala zbojníkov

¹

Bol mlyn a mlynár mal jednu dievku. Tá sa vydala za zbojníka. Ako sa ona vydala, zaraz poznala, že kamaráti muža sú zbojníci.

Ona sa vzala a utekala stade. Prišla na ňu noc. Našla jeden buk a v tom buku bola diera. Tak ona v tej diere prenocovala.

Idú ju zbojníci hľadať. Nemohli ju nájsť. Ako išli, zaťal jeden do toho buka, tak jej päťu odťal. Ale on nezbadal, až ako prišli do domu zbojníckeho, že mal šabl'u krvavenú. Tak sa vrátili nazad hľadať. Ešte neprišli k tomu buku, keď išiel tam jeden korytár a viezol korytá. Ona prosila toho korytára, žeby ju skryl pod tie korytá. Tak ju na samý spodok skryl. Stretli tí zbojníci korytára:

„Korytáru, korytáru, zhod' tie korytá, bo ty tam dačo máš!“

„Ja nemám nič.“

Ale zbojníci išli sami a zhodili, len na spodku jedno nechali. A ona pod ním zostala. Ale nemohla ešte domov zísť.

Ešte ju dolapila jedna noc, tak vošla do úľa včiel a tam spala. A ako ona v tom úli bola, tak prišli tí zbojníci zas.

„Tak,“ hovoria, „keď ju nemôžeme nájsť, tak vezmeme jeden pniak včiel, ktorý je najťažší.“

Natrafili na ten úl, čo ona v ňom bola. Ona mala šidlá pri sebe. Tak ako ju niesli, nuž štuchala do nich šidlami, a veľmi ich klalo. Tak hovorili:

„Nech Boh skára tie včely, ony nás zožerú!“

A úl zhodili na zem, ona ostala. Prišla do svojho domu. Zbojníci prišli za ňou do mlyna a prosili sa na noc. Ona hovorila:

„Ja vás prenocujem, ale len cez oblok,“ hovorí, „prídete po jednom, bo otec by vás nevpustil!“

Ako išiel prvý cez oblok, tak mu šabl'ou hlavu odťala a do chyže hodila. A tak všetkým dvanástim zbojníkom hlavy odťala. Zbojnícky kapitán, trinásty, utiekol, ako zbadal, že jeho kamarátom hlavy poodtínala.

¹Mária Šimová z Margecian (Spiš), 20. júna 1905. Czambel § 128, 239 — 240.

Mlynárova dcéra a dvadsaťštyri zbojníkov

Pri jednom meste bol jeden bohatý mlynár vo svojom mlyne a mal jednu dcéru. Tak sa tej dcére nepáčilo v mlyne bývať. Prosila otca, aby išli do mesta, žeby si tam kúpili sklep a predávali v tom sklepe. A do mlyna si najali druhého mlynára, čo im árendu platil od mlyna. Tak sa jedného času stalo, že prišli do toho mlyna zbojníci, ale to už tam celkom chudobnejšie vyzeralo. Nuž sa tí zbojníci dovedali, kde sa podel ten mlynár, čo predtým býval. Árendátor im povedal, že si ten v meste sklep kúpil a od mlyna že mu on árendu platí. Tak tí zbojníci naviedli toho árendátora, aby išiel ten sklep ukázať, kde je ten bohatý mlynár. Išli a v tom sklepe si kadečo také pokúpili, ale ich v tom sklepe nepoznali, že sú to zbojníci, len si oni to chceli tam dobre prezrieť, ako by ho mohli okradnúť.

Jedného času sa preobliekli tí zbojníci. Ten najväčší, zbojnícky kapitán, sa preobliekol za princa a ostatní ako jeho mládenci. Prišli do toho sklepu tú mlynárovu dcéru nahovárať za princa. Tá nechcela ísť zaňho, ale mu kázala prísť druhý raz, a to tak, čo dlhšie chodil, tým viac mu odporovala.

Jedného času, keď prišiel ten preoblečený princ so zbojníky, tak takto vykonala:

Ona si tiež prihotovila koč, kone a kočiša, a keď odišiel ten princ, tak ukradomky išla za ním, čo to môže byť za princ, lebo ona sama neverila, že je to opravdivý princ. Tak ako ona išla za ním, dovedla ich cesta do veľkej hory. V tej hore už bola úzka cesta, tak rozkázala kočišovi, žeby kone aj s kočom zaviedol do krovia a ona že ide sama tým chodníkom toho princa hľadať po šľaku.

Potom prišla k jednému kopcu, do ktorého boli dvere. Vošla tam do prvej izby. Tam nebolo nič, iba svetlo horelo. Do druhej vošla, tam bolo už dvanásť chlapov, spali, každý na svojej posteli. A každý mal sviecu nad hlavou, ktorá horela. Ona potom ešte prešla do tretej izby, čo ju nezmerkovali, a tam v tej tretej izbe nebolo nič, iba jeden veľký klát a pri tom kláte veľká jama a v tej jame pomordovaní ľudia, čo tí zbojníci pobili a tam pohádzali.

Naraz, ako tak rozmýšľa tam, že ako sa odtiaľ vráti, počuje čosi trizniť,² čo sa tým zbojníkom prosilo, a to druhých dvanásť zbojníkov prišlo, a tí došikovali sebou jednu ukradnutú princeznú a táto sa im prosila:

„Pekne vás prosím, darujte mi život, môj otec vám veľmi dobre zaplatí.“

Ale tí na jej prosenie nedbali nič, len už robili s ňou súd.

Najväčší, ten zbojnícky kapitán, odsúdil, žeby ju tam do tej jamy pochovali, do tej tretej izby. A tá mlynárova dcéra sa ľakla, nemala sa tam kde schovať, skočila medzi tých mŕtvych do jamy. Tí zbojníci došikovali k tomu klátu tú princeznú.

Keď zaťali prvý raz, nuž jej odskočili prsty, a mala na jednom zlatý prsteň. Ten odskočil prsto mlynárovej dcére na furtušku. Táto si ho schovala a zbojníci sa potom rozišli, každý na svoju posteľ, že už idú spať.

Keď zbojníci pozaspávali, mlynárova dcéra vyšla³ z jamy a chcela ujsť preč. Ani ju nezmerkovali, iba keď ostatnými dverami vrzgla. Tak tí povstávali a povedali, že tam musel ktosi byť, keď tými dverami vrzglo. Potom skočili z postele a vyšli von z toho kopca hľadať, čo by to bolo.

Ale ona na šťastie skočila k jednej jedlici a tam sa schovala, tak ju nezmerkovali. A keď sa rozbehli zbojníci z toho kopca po hore hľadať, ona vyšla tou jedlicou medzi haluze a tam čušala, kým prešli.

Potom, keď sa povracali naspäť do toho kopca, naostatku išli dvaja a mali psíka pri sebe. Ten psík zmerkoval, že na tej jedlici čosi jest.

Tak jeden zbojník strelil do toho stromu, čo by na ňom bolo, a trafil mlynárovej dcére do prsta na nohe. Tak jej krv kvapkala. Ale na šťastie vyletel z tej jedlice akýsi vták, nuž si tí

¹Ondrej Úradníček z Párnice (Orava), 29. júna 1900. Polívka IV, 333 — 335.

²trizniť — rozprávať, vravieť

³mlynárova vyšla > mlynárova dcéra vyšla

zbojníci mysleli, že to toho vtáka podstrelili.

Vošli do kopca a mlynárova dcéra išla chodníkom k svojmu kočišovi. Potom už, keď prišla ku kočišovi, povedala mu:

„No teraz obráť koč na cestu a chytro sadaj do koča a šibaj, neľutuj tých koní! Už ja viem, čo je to za princ, čo do nás chodil!“

Tak prišli domov.

Ona to oznámila otcovi a otec to oznámil vrchnosti, aj kráľovi sa to dalo znat'. Kráľ potom poslal čosi vojska na pomoc mlynárovi, a keď princ na druhý večer prišiel, tak si robila s princom hádky, a že si budú vyprávať sny. Ona sa ho dovedala:

„Čo sa tebe prisnilo?“

Keď jej on povedal, ona mu povedala:

„A mne sa takto prisnilo: ty si nie žiaden princ, lebo mne sa tak snívalo, že som ja šla za tebou, keď si u nás bol ostatný raz a ty že si išiel tou a tou cestou do toho kopca.“

A rozpovedala, čo tam videla, ako tú princeznú katovali a ako jej odťali prst i s prsteňom a ako ten prst odfrkol k nej do jamy na fertušku. A potom ten prsteň vyňala z vачku a povedala:

„A ak neveríš, pozri, tu ho vidíš!“

Ale ona v tie časy, keď mu ho ukázala, skočila k dverám a ušla preč.

Zbojnicky kapitán za ňou z revolvera strelil, ale už bola vyšla von z izby.

Potom vojaci dom obstali a zbojníckeho kapitána i všetkých zbojníkov, ktorí ako mládenci tam boli, polapali a dali pozavierať.

Ostatných tiež v tom kopci polapali, kopec rozbúrali a peniaze odtiaľ vybrali.

O maliarovi, čo myseľ maľoval

¹

Bol jeden remeselník chudobný, lyžkár. I on prišiel do mesta a lyžky predával pod jedným domom. V tom dome býval jeden maliar. Ten lyžkár mal pri sebe jedného chlapca, päťročného. Maliar ho uvidel, tak sa mu zapáčil. Prišiel k lyžkárovi a prosil si toho chlapca za svojho. A ten lyžkár mu ho dal.

Maliar na neho dal svoj majetok prepísať a dal ho do škôl. Ako sa vyučil, pýtal sa ho, akým chce byť pánom. On mu odpovedal, že chce byť len remeselník, maliar. A on sa to remeslo vyučil.

Ako mu bolo dvadsať rokov, tak sa odobral na vandrovkú. S jedným kamarátom, rezbárom, sa odobral do Ameriky. Šli na mori. Na mori sa stretli s jednou loďou živánskou a dali sa do bitky s ňou. Tak dlho sa bili, že z ich lode nezostali zo sto persón len oni dvaja: maliar a rezbár. A z tej živánskej lode nezostalo ani duše. Oni, maliar a rezbár, priplávali k lodi živánskej a vošli na ňu. Nenašli tam už nič živé na lodi, okrem veľa zlata a striebra. Zišli až na samý spodok. Našli tam dve šumné dievčatá. A oni ich stade vzali. A s tým odišli do Ameriky. Ako prišli do Ameriky, pýtali sa ich tam:

„Malo prísť sto persón, a vy ste prišli len dvaja, kde sú hentí ostatní?“

I povedali tí dvaja, že hentí sú zabíjajú na mori od živáňov. Tak oni sa tam usalašili a usídlili sa tam a robili svoje remeslo. Tak sa i oženili. Maliar si vzal nájdenú princeznú a rezbár dvornú dámu.

A tak žili tri roky v Amerike. Prišlo raz pismo z druhého kraja, že kde jest taký maliar, čo by kráľovi a kráľovnej myseľ vymaľoval, žeby sa ohlásil.

A náš maliar sa odobral z Ameriky do toho kraja, kde ten kráľ bol a ženu svoju na kamaráta zveril.

Prišiel ku kráľovi a maľoval myseľ jeho. Ako odmaľoval, oddal kľúč od chyže kráľovi. Keď kráľ s kráľovnou pošli pozrieť, zaraz veľkú radosť mali, bo videli svoju dievku vymaľovanú, čo im bola v mysli. Maliar ich myseľ dobre odmaľoval, bo ich vlastnú dcéru za ženu mal. A hneď veľká radosť bola.

Dal kráľ vojska na cestu zaťovi svojmu, žeby priviedol ženu svoju. A dal mu jedného verného generála, žeby ochraňoval dievku jeho na ceste.

Ako prišli do Ameriky, k tomu mestu, kde maliar býval, jeho žena ho uvidela už z obloka. Mala pri sebe dvoch chlapcov svojich. Ona sa tak mocne zaradovala, že jej tí dvaja chlapci z rúk spadli a na smrť sa zabili. Mocne sa rozplakali, ale pomoci nebolo.

Tak sa rozlúčil maliar s rezbárom. Nechal mu všetok majetok svoj a sám sa pobral so ženou svojou a odišiel k svokrovi svojmu. Sadli na loď. Generál ho vyvolal navrch lode a ukazoval mu všelijaké ostrovy, a vtom ho zhodil do mora, bo bol závistlivý, že sprostý remeselník bude teraz veľkým pánom! Potom pošiel k nej generál a sprisahal ju, žeby ona povedala, že on, generál, ju po druhý raz vyslobodil.

Keď už prišli do mesta otca svojho, pýtal sa kráľ, kde je zať. Razom odpovedala dievka i generál, že sa zošalel a spadol do mora, a že by sa i ona bola utopila, keď generál ju nezratuje.

Ako generál hodil maliara do mora, on plával a prišiel k jednému ostrovu, a tam sa naň vyškriabal a tam bol do roka. Oheň si tak urobil, že spráchniveninu o spráchniveninu dotiaľ šúchal, kým sa mu oheň neurobil. Vždy na jednom dube nocoval, tam si posteľ urobil a choval sa zemiakmi; prvý našiel v ohni upečený. On ešte v svojom kraji zemiaky nejedol. Nevedel, čo je to. Až na tom ostrove v ohni upečený našiel. Potom hrabal v zemi, vyberal ich a piekol si. Tak jemu tam veľmi ťažko bolo do roka žiť.

O rok mal taký sen, že jeho dvaja synovia prišli v noci, že ho cez more preniesli až k jeho svokrovi a v kráľovskej záhrade že ho položili.

¹Jozef Šebešček, 70-ročný, z Kendie (Šariš), 21. júla 1905. Czambel § 162, 322 — 324.

Keď sa on prebudil, videl, že jeho sen sa splnil, že je nie na dube, ale pod stromom v záhrade kráľovskej.

On vstal a pošiel do mesta do jedného hostinca, bo sa mu chcelo jesť. Pýtal si od krčmára za pár grajciarov dačo zjesť. Povedal krčmárovi, že on je maliar vandrovný; ako zarobí, tak že mu zaplatí. Povedal krčmár, že teraz princezná potrebuje maliarov, bo jej myseľ smutnú každý deň maľujú, takže môže si tam zarobiť.

Oznámil krčmár princeznej, že tu jest jeden maliar, čo môže prísť k nej myseľ maľovať, i odprevadili ho tam. Dala mu princezná jednu chyžku. On prosil od nej zaraz peniaze na farby, ona mu dala dve stovky na maľovanie. On pošiel do krčmy a s kamarátmi jedol a pil. A ako mu peniaze vyšli, pošiel nazad k princeznej, že to mu je všetko málo na farby. I dala mu znovu, už tri stovky. Z tých si pokúpil, čo mu potrebné bolo a za ostatné zas jedol a pil. Potom pošiel maľovať. Vymaľoval jej čistú myseľ, ktorú ona žiadala od maliara. Vymaľoval, ako ju na lodi vyslobodil, ako si ju vzal za ženu, ako ho generál do mora hodil a ako ho priniesli jeho dve deti z toho ostrova cez more do kráľovskej záhrady, a všetko vymaľoval, ako sa s ním a s ňou vodilo.

Keď už bolo všetko hotové, tak jej dal kľúč od chyžky a sám sa navrátil do hostinca a zas jedol a pil. Ona chyžku otvorila a hneď sa zaradovala. Spoznala, že jej vlastný muž jej myseľ vymaľoval, bo len on sám mohol vedieť tak dobre, čo ona má v svojej mysli.

S tým s radosťou veľkou dala zapriať štyri kone do koča a prišli s bandou veľkou k tomu hostincu. Jej vojaci vzali maliara do koča a tak ho priviedli do zámku.

Kráľ i kráľovná, i ich dievka dali urobiť veľkú hostinu a tam hádky hádali, čo si zaslúži človek, ktorý druhému na živote ukladá. Tak ten generál odpovedal:

„Smrť za smrť! Akú on dakomu, tak i jemu takú!“

Tak ho poviazali a do vody hodili. Ostatní žijú i dodneška, keď neumreli.

Žobrákova cesta do neba

¹

Pri jednej dedine, zo päť minút cesty, bol jeden domček. V tom domčeku býval žobrák i so svojou ženou. Žiadne deti nemali. Mali peňazí veľa, dukáty a strieborné peniaze.

Dozvedeli sa o tom piati študenti. Prišli oni k tomu žobrákovi a mu rozprávali, že on príde za živa do neba, ale že i svoje peniaze musí vziať so sebou, čo ich nahromadil. Že po neho prídu piati anjeli, čo ho vezmú. Štyria ho ponesú a piaty ponesie peniaze. A to bude o sedem dní. Dovtedy nech si všetky peniaze dohromady pozháňa, že prídu po neho o dvanástej v noci.

Tí piati študenti poobliekali sa do kňazských šiat a vzali so sebou i lampy. Ako ten siedmy večer prišiel, tak sa pobrali tí študenti a šli spievajúci k tomu domu, a spievali:

„Ó, svätý Jozefe, už ideme po teba! A tvoje peniaze všetky k sebe vezmeme!“

Ako on ten hlas čul, tak vraví žene:

„Ženo, sem dukáty a toliare!“

A študenti ustavične spievali, dokiaľ v chyži peniaze do mecha kládli. Spievali ustavične:

„Och, svätý Jozefe, my prideme i po tvoju ženu!“

A svätý Jozef, ten žobrák, vravel žene:

„Len, ženo, daj prv peniaze! Oni prídu i po teba!“

Nabrali peniaze do mecha a do jedného mecha žobráka Jozefa vložili a štyria ho vzali s mechom na pleciah. Piaty niesol peniaze a ustavične mu spievali:

„Svätý Jozefe, dobre si sa správal, bo si dukáty a toliare hromadil!“

Šli s ním od toho domu spievajúci.

Na pol štvrte od toho domu bola jedna veľká mláka. Ako šli po ceste, len mu ustavične spievali:

„Ó, svätý Jozefe, dobre si sa správal, keď si tak šumne peniaze nahromadil!“

Prišli k mláke, začali mu zas spievať:

„Ó, svätý Jozefe, maj sa na pozore, bo už teraz ideme do neba hore!“

Tak ho rozhojdali a naprostriedok do tej mláky ho buchli.

„Buď z bohom, Jozefe, a spomeň si i na nás hore v nebi!“

Sami lampy pozhášali a utiekli.

Vydriapal sa z tej mláky a prišiel domov. Začal na ženu kričať, že spráchnivený mech dala, vytrhol sa anjelom z rúk. A povedal:

„Bohu to ďakujem, že som do mláky trafil, že som sa nezabil. Teraz čakajme, len sa dobre držme, teraz azda po teba prídu, tak pôjdeme vedno.“

A ich čakali...

A môžu ich čakať do súdneho dňa.

¹Alojz Podracký, 63-ročný, z Kluknavy (Spiš), 9. septembra 1904. Czambel § 125, 236 — 237.

O potrestanej pyšnej dievke

1

Boli dvaja chudobní ľudia a mali jednu dcéru. On si z lesa majetok zarobil. To urobilo korec dukátov. Tí dvaja ľudia oferovali tie dukáty na svoju dcéru, jej na veno.

V tej dedine boli traja parobci. Tak chodili k nej na fraj. Časy už dochodili do vydaja. Tí traja k nej chodili, a jeden o druhom nevedel. V jeden večer ona povedala jednému, druhému i tretiemu to:

Prvému povedala, žeby prišiel o šiestej hodine, druhému povedala, žeby prišiel o ôsmej hodine, tretiemu, žeby prišiel o desiatej hodine.

Tak ten prvý prišiel s rodičmi o tej hodine, ako mu povedala. Zabavili sa i odchodil z domu. A ona mu povedala, že pôjde za neho, ale keď urobí jeden kunšt. On sa jej pýta: „Aký?“

Ona mu odpovedala:

„Id' do kostola, tam jest truhla v babinci,² vezmi tú truhlu, vynes naproti dverám, otvor veko a ľahni do nej a lež tam dve hodiny.“

On sa pobral na jej slová. Urobil to.

O ôsmej prišiel druhý na pytačky, zabavili sa i odchodia domov. Ona mu povedala, že pôjde za neho, ale keď urobí jeden kunšt. On sa jej pýta: „Aký?“

Ona mu odpovedala:

„Môj otec má tu starú kosu, dám ti osielku a id' ku kostolu, tam je truhla naproti dverám, vyjdi na tú truhlu a túto kosu ostri za dve hodiny.“

On si tak pomyslel: „Budem mať v ruke kosu, tak sa nebudem nikoho báť.“

On to urobil i pošiel, na tú truhlu si stal a tú kosu ostří. A ten prvý, čo v truhle ležal, hrozný strach mal.

O desiatej prišiel tretí na pytačky. Ako sa zabavili a odchádzajú domov, tak ona mu povedala, že pôjde za neho, ale keď urobí jeden kunšt. On sa jej pýta: „Aký?“

Ona mu odpovedala:

„Môj otec kedysi mal kone, tak sú tu staré putá z nich, ja ťa do nich spútam a ty id' spútaný a prejdeš tri razy okolo kostola. Keď to urobíš, tak vtedy pôjdem za teba.“

Blízko kostola bol jeho dom, tak on si myslel: „A čo mi bude? Som blízko domu.“

Ako ho spútala, tak on pošiel. A ide kolo kostola. Tie putá, to boli železné. Ako prichádzal k tej truhle, tak putá hrozne štrngali.

Ten, čo na truhle stál, hrozne sa zľakol, schytil sa utekať! A ten druhý, čo v truhle ležal, hrozne sa tiež zľakol. Ako ten z truhly skočil, truhla sa prevrátila, schytil sa i ten z truhly a utekal! Tak tí dvaja ušli. A ten, čo bol spútaný, dal sa tiež do behu. Neďaleko mal dom, tak domov prišiel s veľkým strachom. Tak i tí dvaja tiež s veľkým strachom prišli domov. Hneď vtedy tí traja pochoreli od strachu po tri mesiace.

V tej chorosti parobci dozvedeli sa, že to dievča nepôjde za takého človeka, čo po zemi chodí, že ona pôjde len za svätého.

Po troch mesiacoch oni sa vyzdraveli. Najprv prišiel do krčmy ten, čo v truhle ležal. I sadol si na lávku. O pol hodiny prišiel ten, čo na truhle stál. Ten, čo prv prišiel, smutne na svojho kamaráta pokukoval. Hneď ten druhý prišiel k nemu, podal mu ruku:

„Môj ľúby kamarát, ja som bol chorý za tri mesiace a ty si ma neprišiel pozrieť.“

„Môj ľúby kamarát, ja som tiež ležal tri mesiace.“

Na tie reči, čo sa tí dvaja dohovárali, prichodí ten, čo bol spútaný. I smutno na tých dvoch pozeral. Ale hneď prišiel k nim:

„Ďakujem vám, kamaráti, že ste takí boli. Ja som bol tri mesiace chorý a ste ma neprišli pozrieť!“

Hneď sa tí traja pozerajú sebe do očí. Štuchol jeden do druhého:

„Pod'me do malej chyžky!“

¹Šandor Solecký, 60-ročný, z Plavnice (Šariš), 26. augusta 1904. Czambel § 155, 297 — 301.

²*babinec* — žobráčňa, predsieň kostola, kde obyčajne bývali žobráci

A zavolali krčmára:

„Hneď nám prinesú kvartu³ pálenky!“

Hneď im krčmár doniesol. Tak si popíjajú.

Najprv ten, čo v truhle ležal, počal diškurovať, že bol na pytačkách u tej osoby, a ona mu povedala, že pôjde za neho, keď urobí jeden kunšt. Ja sa jej pýtam, aký? Ona mi povedala, že jest v kostole v babinci truhla, žeby som ju vyniesol naproti dverám a ľahol do nej na dve hodiny. Ja som to urobil. Ľahol som si do nej.“

Hneď ten, čo ostril kosu, vraví tak:

„Bratu, to si ty ležal v truhle? A ja som nad tebou stál a kosu som ostril!“

Ten tretí vraví:

„Kamaráti, to ste vy dvaja utekali? A ja som tiež bol o desiatej hodine u toho dievčaťa a ona mi povedala, že pôjde za mňa, keď i ja urobím jeden kunšt. Ja sa jej pýtam, aký? Ona mi povedala: „Môj otec má tu staré putá z koní, tak ja ťa spútam a id' v týchto putách kolo kostola tri razy. Ja som to urobil. Idem kolo kostola prvý raz, zbadal som truhlu, na truhle jeden stál. Ako idem v tých putách, tak hrozne tie putá štrngali, že ten z truhly skočil, truhla sa prevrátila, vyskočil z truhly i druhý, i dali sa do behu. A ja som bol spútaný, nemohol som v strachu utekať, ledva s veľkou biedou som domov prišiel zostrašený. Tak sme my traja za tri mesiace z toho chorí boli.“

Potom sa tí traja parobci radili, čo robiť majú, žeby sa tej dievke vypomstili. Ako sa už uradili, jeden povedal:

„Tak sme sa uradili, tak keď ona nám taký špás urobila, urobme aj my jej. Ona chce sa vydať za svätebo. Tak my sa poobliekame za svätých. My prídeme tam k nim, oni nás budú hostiť čiernym chlebom, pálenkou i slaninou, ale my, ako svätí ľudia, povieme, že to nemôžeme užívať. Kúpime si v meste tri haringy, jednu fľašu vína i pšeničného chleba. Keď prídeme tam, fľašu vína uviažeme na motúz, spustíme ho do studne. Tie tri haringy pustíme do jarčeka a chlieb zložíme do stodoly k vrátam a vojdeme potom do chyže.“

Stalo sa tak, ako sa uradili. Obliekli sa za svätých a prišli do chyže, kde bývalo dievča. Povedali:

„Pomáhaj Pán Boh!“

Otec i matka sa veľmi tešili. Hneď ich šumne privítali. Dievča sa zaradovalo tiež a odpovedalo:

„Vidíte, matko, i vy, otec, chceli ste ma vydať za toho i za toho, a ja som vám povedala, že po mňa prídu svätí z neba. Tu sú.“

Hneď si tí traja posadali. I počali diškurovať. Hneď otec berie fľašu a chce ísť do krčmy po nápoj, ale sa tí traja ozvú:

„Môj ľúbučický starušký, vy dobre viete, že my v nebi pálenku nepijeme!“

Matka položila chleba čierneho na stôl, i kus slaniny. Tí traja odpovedajú, že oni to nejedia.

„Keď nás chcete uhostiť,“ povedali, „id'te vy, starušký, k vašej studni, tam poklopkajte a nájdete tam fľašu vína.“

Starý tak urobil. Príde k studni, poklopká, nájde tam motúz, ťahá dohora, vytiahne fľašu vína.

Priloží k ústam, preglgol, vraví matke:

„Čuješ, matko, pozri, koštuj, v našej studni je víno.“

Matka pokoštovala, i riekne tak mužovi:

„Môj ľúby muž, predsa naše dievča si vyslúžilo.“

Prídu rodičia nazad do chyže, tak ich hostia núkajú tým prineseným vínom. Povedal z tých troch jeden:

„Máte riečicu?“

„Mám.“

„Id'te do vášho jarku, tam ulapíte tri ryby.“

Matka hneď poslala. Založila riečicu a ulapila tie tri haringy, ktoré oni tam položili. Prinesie

³kvarta (z lat.) — štvrtka

ich domov:

„Kukaj, otec, v našom jarku nikdy ryby neboli a teraz sú tu.“

Hneď z tých troch jeden pripravil tie tri haringy. Jeden z tých troch vraví:

„Idťe k stodole, tam nájdete jeden pšeničný chlieb.“

Pošiel starý a našiel tam jeden chlieb, čo bol od tých troch parobkov, ako i víno, tak i ryby, pririchtovaný. Tak sa hostili všetci na tom chlebe, na tých rybách i na tom víne. Dochádza dvanásť hodina. Jeden sa ozve z parobkov:

„Vy, otec i matka, čo ste oferovali Marčuši, to dajte, bo to bude do neba potrebné!“

Vtom sa zbral otec i s matkou, pošli do komory, aj to dievča. Merajú tie dukáty do korca.

Hovorí starý tak matke:

„Matko, my si nechajme čo len dve holby⁴ na staré dni.“

Vtom sa ozve dievča:

„Otec i matka, viete vy o tom, že oni sú svätí? Tak oni vedia o všetkom!“

Vtom z troch vyšiel jeden do pitvora a počul o tej reči, že si starý dve holby ponechal. Hneď príde k tým dvom a vraví im o tom. Jeden povie:

„Neboj sa, dá on ich sem.“

Príde starý i s matkou do chyže s tými dukátmi a zloží ich na zem proti nim. Vtom berie jeden do ruky ten meštek, pokrútil hlavou, vtom berie druhý, pokrútil hlavou, berie tretí ten meštek, vraví:

„Dve holby dukátov chybia.“

Dievča sa ozve:

„Nehovorila som vám, matka, že oni o tom vedia?“

Vtom pošiel otec i s matkou do komory, kde mali ostatný grajciar, tak im dali všetko. Potom prichodí čas.

„Marčuš, odober sa od otca, od matky, bo už pôjdeme!“

Vtom sa odobrala. Tak idú do lesa, do jedného vrchu. Ako prídu do lesa k jednému stromu, vravia tí traja tak:

„Marčuš, vyzleč sa z tých šiat, bo tie šaty, to sú hriešne!“

Tak ona to urobila. Hneď pri tom strome bola kopa mravčia, vzali a rozhrebli tú kopu a Marčušu do nej položili a k stromu priviazali.

Oni zobrali tie dukáty, prišli domov. Mali za čo mulatovať.

Dal Boh deň. Môj starý vzal kôš a beží do lesa na huby. Prichodí k lesu a dievča, ktoré bolo priviazané v tej mravčej kope, hrozne plakalo, bo ju mravčeka hrozne hrýzli. A celkom bola holá a o strom priviazaná. Hrozne plakala. Jej otec nikdy také ešte nevidel. Zľakol sa, uteká domov. Príde domov, vraví žene:

„Čuješ, ešte som sa nikdy tak nezľakol. Čosi stojí v lese pri jednom strome a hrozne narieka.“ Hneď matke prišlo na myseľ. Schytila sa, beží ona do lesa. Príde k tomu stromu, dievča kričí:

„Matko, matka, poďte ma odviazať!“

Matka prišla k nej, odviazala ju, vzala čečinu, odhrňa mravčeka z nej. Keď ich odhrnula, nemala ju do čoho obliecť. Matka nemala len jednu sukňu na sebe i košeľu. Vtom zodela sukňu zo seba, položila na svoju dcéru, i idú obe domov. Otec sa díva cez oblok, poznáva svoju dcéru, beží do kúta a berie palicu do rúk. Ako idú tie dve do chyže, otec starý najprv dievku vypásal a potom matku za ten korec dukátov.

Urobila ona parobkom kunšt, a oni jej urobili lepší kunšt!

⁴holba (z nem.) — stará dutá miera (asi 0,7 l).

Či sú hlúpejší ľudia na svete

1

Bol jeden muž a vzal si ženu hlúpu. Poslal ju raz na jarmok. Vzala pod pazuchu kuru a za povraz kravu. Na jarmoku pýtala za tú kuru tridsať zlatých a za kravu dva zlaté. Tú kravu jej hneď kúpili, a kuru nosila až do večera, bo ju každé vysmievalo, že pýta tridsať zlatých za kuru. Keď kuru nemohla predať, tak išla k tým židom, čo kravu kúpili, že keď kravu za dva zlaté vzali, žeby i kuru vzali za tridsať. Nechceli sa s ňou dohadovať, tak jej dali za tú kuru tých tridsať zlatých. Potom ju opojili a položili ju spať do bočky od kolomaže. A posypali ju perím. Ako sa prebudila, tak sama sebe neverila, či je ona, či je vták. Rozmyslela si, že pôjde k svojim kravám, že keď ju budú oblizovať ako prv, tak že je ona, a keď nie, tak že je dozaista dajaký vták. Prišla domov k tým kravám, tak len fúkali na ňu. Tak ona vyšla na dach, bo myslela, že je naiste už vták, nuž že bude lietať. Ako ju muž videl, tak vzal flintu, že bude strieľať. Ako to videla, tak skríkla:

„Ach, muž môj, veď to som ja!“

On ju hneď zavolať dolu z dachu a povedal jej:

„Ty si hlúpa, veľmi hlúpa, ja pôjdem teraz do sveta, a len potom sa vrátim, keď nájdem viac takých hlúpych ako si ty; inakšie sa nevrátim k tebe!“

Len sa pobral a pošiel. Prišiel do druhej alebo do tretej dediny, tam videl, ako muž so ženou ustavične lietajú so sitami z dvora do chyže. On sa ich pýta:

„Čo to robíte?“

Oni mu povedali:

„Slnko do chyže nosíme!“

A ešte povedali, že keby im dakto dal slnka do chyže, že by mu dali sto zlatých. A on sa na tom zasmial a povedal im, žeby mu dali sekeru, že on im to urobí, žeby slnko vždy mali v chyži. Vzal sekeru a vyrúbal im oblok. Tak oni nevedeli ani, ako sa mu poďakovať majú za to. Dali mu tých sto zlatých, a pošiel. Mal sa vôľu už vrátiť, ale si pomyslel, že ešte ide ďalej. Išiel zas do druhej dediny. Išiel popod oblok a počul, ako tam jeden muž prehorečne plače. I vošiel do tej chyže a pýtal sa:

„Čo robíte?“

A muž bolestne povedal, že by volil košeľu nemať na sebe, bo že musí veľkú bolesť znášať, že mu žena košeľu ušila a mu na nej dieru neurobila, tak že ho bije po hlave, kým dieru na nej nespraví. On sa žaloval ďalej, že už by radšej päťdesiat zlatých dal, žeby len tú bolesť nemal. Tak ten, čo chodil na skusy, povedal:

„Dajte mi nožnice!“

Vzal a rozstrihol a zaraz bola košeľa hotová. Dali mu tých päťdesiat zlatých a pošiel. A zas si dumať, či už má ísť domov, bo že vidí, že viac jesto takých ľudí ako jeho žena. Ale ešte len išiel ďalej. Prišiel do jedného lesa. Vošiel do jedného kaštieľa. Povedal:

„Pochválen Pán Ježiš Kristus!“

Privítala ho žena:

„Vitajte u nás, skadeže ste?“

A on jej povedal, že z Loboga.² A ona sa opýta, či od Boha? A on, ako videl, že je hlúpa, tak jej povedal:

„Hej, od Boha!“

Ona sa ho opýtala, či tam nevidel jej prvých mužov Macejuša a Petruša, že to je všetko po nich, čo má. A on jej povedal:

„Hej, videl som ich. Macej si nemá začo ani pálenky vypiť a Petro musí pešo chodiť!“

A ona sa obrátila, chytro sto zlatých pozbierala a Macejovi na pálenku poslala do neba a Petrušovi koňa, žeby chudáčik pešo nechodil. Potom išiel on s tým koňom a s tými peniazmi už domov, ale videl ho jej tretí muž, čo ešte žil, že je to jeho kôň. Išiel za ním, že mu ho

¹Mária Brumerčiková, rod. Kolbová, z Hranovnice (Spiš), 20. augusta 1904. Czambel § 223, 447 — 448.

²Lobog — vymyslené meno, podľa S. Czambla (str. 547) vzniklo z poľského „la Boga, lo Boga“ (preboha!).

odoberie. Náš skusovateľ, ako sa obzrel, chytro v lese koňa skryl, odrezal mu z hrivy srsti a vyniesol tú srst' na najvyšší strom. A on si ľahol hore tvárou a prizeral sa na srst' z koňa, ako ten kôň do neba ide... Ako ten muž prišiel k nemu, pýta sa ho:

„Čo robíš?“

On mu povedal:

„Koňa k Bohu posielam, ešte vidno z neho srst', pozri!“

Ten si tiež ľahol a hľadel. Kým hľadel dohora, ten kunštár vstal, vzal i toho druhého koňa a ušiel.

Tak gazda z kaštieľa prišiel nazad domov — už bez koňa. Žena mu hovorí:

„Keby si bol skorej prišiel, bol by si videl človeka od Boha. Poslala som sto zlatých Macejovi na pálenku a Petrovi koňa, bo že pešo chodí.“

A on jej povedal:

„Či si sa nehanbila jedného koňa poslať k Bohu? Ja som mu ešte druhého pridal!“

Ona ani nevedela, čo má robiť od radosti, že Petro v nebi bude mať dva kone.

Tak prišiel náš skusovateľ domov s pol treť a sta zlatých peniazmi a s dvoma koňmi. Díva sa po roliach, všade zelené, povzchádzané, iba na jeho roliach nie. Pýta sa ženy:

„Čo si siala na tie role, že nepovzchádzalo?“

„No, môj ľúby muži, nechal u nás jeden pán štyri mechy soli, tak som ju rozsiala, ale nepovzchádzala!“

A on sa nahneval, ale po svojich skúsenostiach tak povedal:

„Ja musím už len s tebou byť, bo ešte i hlúpejší ľudia sa na svete nájdu, ako si ty!“

A potom vedno žili až do smrti.